

НАУЧНИ ОСНОВИ НА ПСИХОЛОГИЯТА

Половината на 19 век се заражда възможността Психологията да се определи като самостоятелна наука /смятало се, че е подраздел на философията и физиологията/. Психологията се бори целия 20 век за своя самостоятелност.

Херман Хелмхолц - Сблъсква се с психологични проблеми завършва медицина, работи като военен хирург; човек с многостранни интереси. 1847г. предлага математическата формула, изразява. закона за съхраняване на енергията. С тази формула придава на закона всеобщност, както за органичната, така и за неорганичната материя.

Определя всеки организъм като енергийна система, която може да се изследва, чрез прилагане на физико-химически методи, характерни за биологията. Така чрез нея сложните организми могат да се подлагат на експериментални програми и да се търсят относително обективни данни за техните характеристики.

II половина на 19 век развива физиологията на сетивните органи /физиологията дава много на Психологията много знания за това, как протича информацията . при z 90% от информацията се получава от зрителния анализатор/.

19 век/II половина/- физиологията отчитат, че за различните видове една част от сетивните органи са водещи при адаптивно поведение, друга част играе допълваща роля.

Хелмхолц преминава от медицинска практика към физиологични изследвания и става един от най-силните физиолози за времето си.

Определя метод за измерване сетивата на нервната възбуда. Конструира апарати /физиологични и медицински/ използвани и до днес./острота на зрението с табло/

1863г. Хелмхолц издава книга “Учение за слухови усещания или физиологични основи на теорията на музиката” известна като **физиологична акустика**

1867г. нов труд “Физиологична оптика” Поставя основите на науката за сетивността.

В изследванията си Хелмхолц се сблъсква с проблеми които не могат да получат обяснение, само в границите на физиологията./например: че човек предварително е решил как да реагира спрямо различни дразнители/ това е необяснимо от гледна точка на физиологията и биологията. Хелмхолц създава ново понятие - подсъзнателно умозаклучение.

Хелмхолц активно изследва зрителните и слуховите възприятия. При анализ на зрителните възприятия Хелмхолц определя негови характеристики, които в наше време се обозначават като задължителни свойства на зрителното възприятие - например **константа** на зрителното възприятието.

Хелмхолц - *Определение*- Приема, че усещането не може да бъде константно, защото е елементарен образ, пряко зависим от конкретния обект. Факторите от които зависи усещането са постоянно променящи се, защото пряко произтичат от околната среда. Изгражданият образ става константен единствено с помощта на подсъзнателно умозаклучение, което дава възможност образа да се отдели и обобщи.”

Хелмхолц формулира относителната психология определени за възприятието но физиологичното отношение за усещането./при възприятие следва действие на някои анализатори/

Хелмхолц създава някои хипотези, говори за знакова теория на усещането; за специфична енергия на сетивата в понятие **инервационни усещания**. Не успява да развие хипотезите си . А само очертава тенденциите да се търси анализ и на неспециални особени фактори, проявяващи се в психологичните изследвания.

М. СЕЧЕНОВ - Теория за рефлексата

Дава мощен тласък за развитието на рефлексите. За първи път в книгата си "Рефлекси на главния мозък" -1863г.- дефинира рефлексата като закономерност нервна реакция, породена от въздействие външна или вътрешна среда.

Рефлексата спрямо него притежава три компонента структура:

1. 1. сетивен орган - възпроизвеждане въздействието от външната среда
2. 2. мозъчен център - обработка на информацията
3. 3. орган за действие - мускулно влакно или група мускулни влакна

Сеченов казва, че рефлекс и психика не се противопоставят и всеки психичен акт е рефлекс.

Сеченов включва физиологично понятие **рефлекс** в системата на психологични понятия, като подчертава органичната роля на рефлексата за адаптивно поведение.

Идеите на Сеченов са силен удар срещу привържениците на едностранчивото тълкуване на психиката, които я отъждествяват с понятието гносеологизъм или с понятието бихевиоризъм или с вътрешни преживявания на хората - едистенциализъм.

Сетивността според Сеченов - като движение между формата на примитивна, неразчленена и сложна, разчленена и координирана.

Там където усещането не е способно към разчленяване, сетивния орган е устроен сравнително просто.

При окото и ухото има сложна сетивност породена от сложното устройство на анализатора.

Сечено приема идеята за **диференциация** на информацията, която постъпва чрез тях.

Той настоява сетивните органи да се делят на висши и низши, субективни и обективни/ низши-субективни, висши-обективни.

Именно обективността определя жизнения смисъл на висшите сетивни органи, сложното им устройство и координираност.

Психологичен образ

Сеченов смята, че идеята за недостъпността до външния свят по отношение на човека се обосновава на факта, че много често се сравняват външните причини с низши - неразчленени усещания. Сходно подобие може да бъде дадено, като знание за индивида само, чрез висшите разчленени усещания, които са еквивалентни на външния свят и затова са обективни. Всеки индивид трябва да се стреми в своето развитие към опознаване на външния свят, чрез висшите разчленени усещания.

Сеченов настоява да се прави категорична разлика между усещанията и пространствените виждания. На ниво усещане да се разграничава светлина от тъмнина, но когато в съдържанието на зрителното впечатление се включат видоизменения, съответства на големината и формата на светлия източник - тогава имаме пространствено виждане.

Бехтерев и Павлов - руски физиолози и се насочват към изследване на сложната

структура на рефлекса и изгражда методика.

Безусловен рефлекс - /БУР/-чрез безусловния рефлекс се осъществяват жизнено важни функции на организма. БУР- консервативен рефлекс - не се променя в зависимост от средата.(например - дишането независимо в каква среда се намира не може по-дълго време да го подтискаме. БУР осигурява съществуването на организма.

Бехтерев - за изследване на условни рефлексии - разделя ги на два дразнителя - безусловен и условен - към него няма вродена реакция, съчетава се с безусловния дразнител случайно. Най-често условния дразнител е елемент от промяната на средата.

Павлов изследва светлината.

Бехтерев - изследва удара/убождане/болка - безусловен дразнител е съкращаване на мускула.

Павлов решава, че болката не дава точна картина за изследване. Той приема, че подаването на храна винаги се контролира, а отделянето на количество слюнка е постоянно. Постоянен фактор е слюнкоотделянето.

Условен дразнител е подаване на светлина. Избира го заради сложно устройство на сетивен орган.

Условните рефлексии са по-мобилни, осигуряват приспособяване на организма към условията на средата, но когато тези условия изчезнат условния рефлекс се разрушава като ненужен. Условните рефлексии са изключително важни. Те са в основата на цялото многообразие на адаптивното поведение - изграждане на навици, динамичен стереотип. Динамичният стереотип - система от условни рефлексии използващи без изкл. Разход на психична енергия, индивида да се справя с повтарящите се условия на средата.

Понятие динамичен - възможност за разрушаване на тази система и изграждане на нова система от рефлекси.

ВНД - висша нервна дейност.

И Бехтерев и Павлов доразвиват учението за условните рефлекси.

Пет компонентна структура на рефлекса:

1. 1. сетивен орган
2. 2. аферантен път
3. 3. мозъчен център
4. 4. еферантен път
5. 5. органа, чрез който се извършва ответна реакция

Павлов казва, че като се извършва ответна реакция, отново се проверява дали реакцията съответства на изискванията на средата. Когато тя не съответства - средата може да се промени (обратна връзка).

Павлов е много близко до психологичния анализ, при формирането на понятието условен рефлекс е невъзможно и стига до изработване на понятие, което да обясни двете постоянно взаимодействащи си сфери - психологията и физиологията.

1. сигналност

2. подкрепа на действието

Сигналност - Павлов взаимодейства от Сеченов и го доразвива, като започва експериментални изследвания на механизма на заучаване. Според Павлов сигналността

категорично се различава от дразнителя, защото освен активизиращи поведенчески характеристики, сигналността винаги има и информационна характеристика (характерен за нематериалния свят - външен тласък).

За органичния свят сигнала активира поведението, защото притежава информационна характеристика, т.е. информационни условия на средата, в която се намира индивида или за обекта, с който взаимодейства.

Само благодарение на информационната характеристика е възможна разл. на отделните условия на средата, оценката, като приемлив или неприемлив за индивида. Това разграничава изразяваното действие на специфични и психични ресурси, обуславящи поведението на индивида, в зависимост от получения сигнал.

Когато говорим за **условни рефлекс**, основно значение за тяхното изграждане и реализация има подкрепата чрез ф-р, от които зависи съществуването на организма.

Според Павлов чрез подкрепа един дразнител добива сигнално значение за организма, друг не.

Самото заучаване е точно затвърждаване на оценката за един сигнал като вреден, друг като полезен. Експеримента може да контролира адаптивното поведение като подбира дразнителите като ги превръща в сигнали.

Павлов се доближава чрез сигнал до психичен образ като основна категория.

Не всеки сигнал е образ, но всеки образ е сигнал, защото носи информационна характеристика.

Условен дразнител придобива сигнална форма чрез съчетание с безусловния дразнител.

Създаденият от Павлов експериментален модел за изследване на *условния рефлекс* налага известни ограничения върху изследване на цялостното поведение, защото Павлов налага като основни единици на поведението и представлява цялостно поведение като п-с на изграждане и развитие на подхода *условен рефлекс*

.Така от неговия анализ се изключват основополагащи категории в психологията като потребност, мотив и цел.

ВИЛХЕЛМ ВУНД Баща на Психологията

Вунд определя предмета, задачите, основните методи на изследване;

1.Формулира категориалния апарат на Психологията

2.институционална защита на Психологията като самостоятелна наука

3.Преподавателска дейност

Вунд развива школа, която обучава всички силни имена от началото на 20век./Фройд/

Вунд е Роден в Манхайм, в семейство на пастор. Следва медицина в Тюбинген, после в Хайделберг. Отказва се от лекарска практика. Заминава за Берлин при Йохан Мюлер - прави експериментални изследвания.През 1856г. в Хайд защитава докторска дисертация - става преподавател по физиология; става асистент на Хелмхолц - води практикуми.

Вунд и Хелмхолц работят дълго но никога не се сближават, защото научните им възгледи са крайно противоположни.

Вунд се увлича от идеалистическа философия.

Вунд в изследванията си открива влиянието на специфични фактори и започва да преобладава интерес към психологията.

През 1858г. издава книгата “Учение за мускулни движения”. В периода 1858/62г. - втора книга “Материя към теорията за сетивните възприятия”. В книгите му присъстват модерните теми за физиологичното дразнение и усещане.

През 1862г. прави курс лекции в Хайделберг “Психологията от гледна точка на естествознанието.

Опитва се да заяви близост между двете области.

През 1863г. издава най-известната си книга “Лекции за душата на човека и животните”. В нея Вунд наблюдава своята психологична програма, като говори за двата вида Психология - експериментална и културно-историческа.

Развива експерименталната психология от една страна, от друга натрупва материали за народопсихологията на немския народ.

1873/74г. издава книгата “Основи на физиологичната психология” - основополагаща за развитието на експерименталната психология дълги години.

1875г. - става професор по философия в Лайпциг. Организира в Лайпциг лаборатория по психология - първа в света такава лаборатория по експериментална психология /1879г./ - скоро лабораторията става институт, към който се насочват всички млади хора, които се интересуват от експериментални изследвания на психичното. Създава се

изключително мощна школа по Психология; ученици на Вунд са Фройд, Кетел, Джеймс, Лазурски, има и българи проф. Шишманов, д-р Кръстев - написва първия учебник по Психология в България; проф. Петър Койков - създава първата лаборатория по Психология на Балканите.

Вунд вижда необходимост от печатен орган, който да публикува научните доклади и Психологията да получи публичност пред цялата научна област. През 1881г. създава списание "Философски изследвания" а по-късно го преименува "Психологични изследвания" - първото Психологично списание. Там се публикуват предимно трудове на сътрудниците му и негови собствени - той е бил много продуктивен.

Увелича се от научни изследвания.

Изследванията на школата на Вунд се групират около няколко направления:

1. Анализ, изследвания на усещанията и възприятията

2. Психофизика

3. Изучаване времето на реакция

По-късно включва още направления.

4. Асоциациите

5. Чувствата

Основен метод - **интроспекцията** /самонаблюдение/ - въпреки, че е обективист смята, че тези особени фактори не могат да се изследват само чрез методики на физиологията и биологията. За самонаблюдението е необходимо специално обучение; тренировка.

Детерминиране на предмета

Вунд казва, че човек се свързва с околния свят, като изгражда сетивната мозайка и тя е материята, от която се изгражда съзнанието. Съзнанието е принципно различно от всичко външно и материално и следователно психичното се детерминира само по своята същност (психичното се детерминира от психичното).

Предмет на Психологията - Уникален предмет: Непосредствен опит на човека, възможен за изучаване чрез интроспекция.

Има три групи явления, които трябва да са предмет на изследване:

1. Психологични процеси

2. Психологични преживявания

3. Психологични черти на личността

Психологичните процеси - включват усещане, възприятие, воля, памет, мислене, въображение

Психологични преживявания - афекти, емоции, чувства

Психологични черти на личността - потребности, нужди, интереси, способности, характер темперамент

Вунд навсякъде подчертава, че за да се развият трите явления огромна роля има волята (тя е причината за протичане на някои психологични процеси) обвиняват - го във волунтаризъм.

Вунт формулира три принципа

1. 1. Принцип за **Закономерности в психологията** - привържениците на атомското схващане за психологията - цялото се изгражда от елементи и свойства на цялото могат да се изведат чрез анализ на свойствата на елементите. Винаги елементите се намират в закономерност.

2. 2. Принцип за **Психологично взаимодействие** - психологичните единици образуват структурата на психологията - винаги са във взаимодействие и образуват по-сложни явления.

3. 3. Принцип за **хетерогенния характер на волята** - волята се разглежда не като самостоятелен процес, а като задължително съставна във всички процеси. (затова критикуват Вунд)

Вунд защитава правото на Психологията да е самостоятелна наука в битка с физиологията и философията.

Вунд е ярка личност, води изключителна борба за изграждане на институцията - разчупва границите в консервативна Германия.

ВЮРЦБУРСКА ШКОЛА

Проф. Ослуалд Кюлпе - ученик на Вунд роден в Латвия. Занимава се с философия и физиология. Става асистент на Вунд. Един от най активните привърженици на психологичната програма на Вунд.

Става професор във Вюрцбург. Организира лаборатория по експериментална психология. През 1883г. издава книга "Очерк по Психология" - излага идеи близки до Вунд, но по-късно ги ревизира. Експериментите в лабораторията му са оценени като едно от най-значимите събития в психологията в началото на 20век.

Кюлпе изследва прага на чувствителност, време на реакция, асоциативен експеримент.

Прави промени в инструкциите та изследваните лица - трябва не само да определи нещо /например реакцията между тежестта на два предмета/, но и да опише какви процеси протичат в него преди да изгради крайно съждение. Това променя насочеността на изследователския анализ.

При Кюлпе - насочване към интелектуалните процеси, вместо изграждане на възприятни образи. Търси се ефекта от действието а не самото действие. Промени в инструкциите пренася акцента от ефекта към изследване структурата на самото действие. Изследваното лице трябва да направи обектна интроспекция в процеса на изграждане на самото действие довеждащо до някакъв резултат.

Кюлпе усложнява все повече задачите, като ги доближава до формулата логични задачи.

Първите опити да се анализира самото действие не са много успешни, защото изследва лица и при най-силна концентрация успяват да отчетат само неясни състояния, които с нищо не напомнят сетивните образи. А именно сетивните образи изграждат съзнанието, така Кюлпе стига до извода, че съзнанието притежава както сетивни, така и несетивни компоненти, а вземането на решение е особен процес, който по-скоро е свързан с несетивни компоненти. Експерименталния модел вече не включва само двата компонента: 1. дразнител, който въздейства върху изследваното лице и 2. ответна реакция, включва 3-та променлива състоянието, в което се намира изследваното лице преди възприемане на дразнителя. Появява се термина **нагласа на съзнанието**, което обяснява факта, че на съзнанието е присъщо пренастройване и спрямо дразнителя и спрямо типа ответна реакция.

Спрямо Кюлпе нагласата трябва да се изследва *интроспективно*. Действието на нагласите е *ретроспективно*, т.е. влиянието на нагласата се проявява видимо едва след като се изпълни задачата.

Кюлпе нарича основния си изследователски метод **систематична експериментална ретроспекция**. Метода е систематичен, защото изпълняването на задачи се развива на интервали, контролира се с хроноскоп (специален уред) с цел да се открие структурата на интервала.

Кюлпе пръв в началото на 20 век говори за нагласата.

Задачите са с чисто логически характер и различните варианти на експеримента показват, че в подготвителния етап, когато изследваното лице получава инструкции, в него възниква нагласа, насоченост към определено разрешение на задачите.

Преди възприемането на дразнителя именно нагласата регулира развитието на процеса на решаване на задачата, но тя остава скрита за човека, който изпитва нейното действие, т.е. тя не се осъзнава.

Фактора на сетивните органи или не се осъзнава от човека, не се забелязва от него, или не играе същата роля.

Нагласата е консервативна. Тя се осмисля при крайна криза, много бавно. Нагласата често определя начина за решаване на задачата.

Школата на Кюлпе приема, че асоциацията се подчинява на същността на самите задачи и затова се казва, че задачата има детерминираща сила за процеса на мисленето.

Дефиниция на процеса *мислене* - процес на разрешаване на задачи с различна

сложност.

В изследванията си Кюлпе въвежда нови променливи:

1. 1. Нагласа - /мотивация, умение/, възникнали при приемане на задачите от изследваното лице.
2. 2. Самата задача /целта/
3. 3. Процес на търсене на отговор, т.е. операциите, които изграждат този процес, и които често носят емоционална окраска.
4. 4. Мисловни образи - несетивни компоненти в съзнанието.

С тази схема Кюлпе се противопоставя на традицията за онова време за процеса мислене, който се поражда при действието на външен дразнител и се изразява като изграждане на асоциативни мрежи с пресечни точки сетивните образи.

ГЕЩАЛТ ПСИХОЛОГИЯ

Гещалт - конфигуративна структура

Понятие във физиката да се обозначат формите които са цялостни и изграждат т.н. физично поле. Елементите на физичното поле са взаимосвързани и формата на различните елементи могат да се определят чрез формата на цялостната структура, но обратния път е невъзможен.

Психолозите са предизвикани да приемат идеите /формата на Гещалтите като път на противопоставяне на Атомския път в Психологията.

Лидер е Макс Вертхаймер, който въвежда понятието **Гещалт** в психологията.

Дефиниция - Това е цялост, чието поведение не се детерминира от поведението на отделните му елементи, но отделните частни процеси се детерминират от природата на цялото.

Той въвежда понятията: - цялостност, тоталност, организация, разчленена структура които за него представляват характера на Гещалта, чрез тях Вертхаймер се противопоставя на Атомистите.

Цел на Гещалт психологията е изследване и анализ на съществуващи в съзнанието образи в структурата т.е. Гещалти.

Той тръгва към изследване на зрителното възприятие и възприятие на движението и е откривателя на *ФИ-ФЕНОМЕНА* /кино, анимация/ - със специални за онова време уреди - тахистоскоп стротископ /прадядото на шрайпроектора/. Представя пред изследваните лица дразнителни: - две прави или криви линии с различна скорост. Той отчита, че когато интервала е относително голям изследваното лице възприема дразнителите като подавани последователно, а когато интервала е много малък лицето възприема дразнителите като представени едновременно /изцяло. При интервал 60 мили секунди при лицето се изгражда впечатление за движение. Ако е над 60 мили секунди изследваното лице изгражда впечатление за движение но в съзнанието си осмисля, че движението е нереално - това е *фи-феномена*. От началото на 20 век до сега този феномен се използва в масовите комуникации.

Осмислянето на възприятието движение т.н. чисто движение за Вертхаймер е силния довод срещу тезата на Атомистите за изграждане на цялостна картина от възприятия /усещане в индивида.

Вертхаймер открива фи-феномена но друг автор го описва в публикации - Кьолер - 1920г. издава книгата "Физическите Гещалти в покой и в стационарно състояние".

Гещаутите се стремят да направят психологически анализ по подобие на физико-математическия с цел на максимална обективност, защото Кьолер отхвърля апостолата за физичното поле, а говори за психично поле изградено от цялостни динамични структури Гещалтите. Опитва се да разбере тяхната материална структура.

Изследва се структурата /физиологията на мозъка, чрез физико-математични понятия и стига до невъзможността да съществува самия психичен свят на човека. Търси обяснение за взаимодействие между материалното и психичното чрез принципа на **ИЗО морфизъм**

- който означава - елементите и свойствата на една система могат еднозначно да съответства на елементите и свойствата на друга система т.е. елементите и свойствата на физиологичните процеси изоморфно съответстват на психичните процеси.

Според Кюлер съзнанието запазва своята относителна самостоятелност, като в същото време носи в себе си съответстваща материална структура.

Заложена е основна грешка, материалната структура и психологичната структура стават паралелни т.е. взаимовръзката и взаимодействието се изключват от анализа. Вертхаймер и Кюлер обясняват причината за зараждане на психичните Гещалти като разположени в сферата на съществуване на самите Гещалти. Това може да е валидно за физичните полета Гещалти но е неприложимо към психологичния анализ. Гещалтите се колебаят как да изразят своята идея, описване на законите на които се подчинява действието на психологични Гещалти.

На ниво възприятия анализа е много точен - възприятие, константност. Гещалтите формират законите: законите за константност, цялостност, фигура и фон, транспозицията (да допълва с нова информация за цялостност). Те ги обясняват с целостта и съществуващата динамика на структурите на Гещалта. Те действат върху цялата съзнателна система, което днес се оценява като грешка.

Когато анализа се отнася към възприятието теоретичните постулати са верни, но когато анализът тълкува по-сложни процеси /мислене тогава законите не позволяват сериозен научен анализ.

Вертхаймер се съблазнява да изследва продуктивното мислене (творческа) чрез анализ на Гещалтите. За него характерна особеност на продуктивното мислене е елементарно преобразуване на опознавателни Гещалти. Продължава своя анализ на продуктивното мислене като изследва обучението на деца в училище и твърди, че нормално логичните принципи на които се изгражда образователната програма унищожават възможностите

за творчество в децата. Според него изграждане на навик за обработка на информацията винаги влияе отрицателно върху изграждането на продуктивно решение.

Според Вертхаймер умствените операции /задачи са различни от логическите, умствените се изграждат чрез термини, реорганизация, групиране, центриране.

Вертхаймер се опитва да изследва отделните страни на интелектуална дейност, но отричайки мястото на нормална логика в анализа, не успява да открие причинната обосновааност на акта. Творческото мислене е винаги на база дълъг опит.

Кьолер разглежда интелекта като поведение насочено към решаване на задачи с всякакъв характер. Интелектуалната дейност като начин за решаване на задачи.

Кьолер провежда изследване с човекоподобни маймуни, станали класически в зоопсихологията. Той създава ситуация в която маймуната за да достигне целта трябва да измине обходен път т.е. да използва допълнителни действия. Използват се допълнителни елементи от околната среда (кубове, пръчки) които добиват значение за животното само във връзка за решаване на задачата. Откриване на тяхната роля в средата, животното без грешка намира вярното решение. Кьолер обяснява верните действия на животното, че възприятието придобива нова структура като средство за решаване на проблема.

Инсайт /догатка, еврика/ за Гещалтите означава преход от една опознавателна структура към друга нова опознавателна структура, съответствието на този преход се променя и характера приспособителната реакция. Първо е разбирането на същността на задачата на Гещалт е промяната в образното поле. Вторично е двигателното приспособление. Преустройство на изпълнителното звено на действие.

Следователно за тях адаптацията на индивида към средата е възможна само при съществуване на образни Гещалти които осигуряват приспособяването на организма.

Интереса на Гещалтите към същността на процеса мислене играе положителна роля в

границите на цялата психология.

Изследване на интелектуалния процес става една от тематиките на психологията. Но **грешката**

която допуска Гешалт психологията, че тя се отнася /обявява срещу динамиката на процеса мислене с вътрешен фактор /Аз-а/ на индивида. Реално в психологията собственото АЗ много често влияе върху сложните форми на интелектуалната дейност която оказва влияние при оценяване целите на индивида.

ФУНКЦИОНАЛИЗЪМ

Причина за възникването му е критичния интерес на взаимодействието между науката и социалната практика.

Силно направление в американската психология. Американските психолози се насочват към изучаване на поведението, затова са толкова чувствителни към практиката - нарастване на производителността, изостряне на конкуренцията на различни нива, и така се създава култ предприемчивостта и практицизма.

Основна задача е да се изследва как индивида се приспособява към средата посредством психични функции и да се открие най ефикасния начин на приспособяване

Основоположник на функционализма е **Уилям Джеймс**. (баща на Американската психология). Роден 1842г. в Ню Йорк, в богато семейство. Баща му има влияние в политиката.

Теорията му е много противоречива поради противоречия в детството му.

През 1867г. слуша лекции по физиология, които тълкуват възможната близост до психологията и стига до извода за сформирание на нова наука, която трябва да намери

място в Америка и да влияе на другите утвърдени вече научни системи.

Владее френски и немски език и почва да общува с психолози от групата на Вунд.

Познава трудовете на Хелмхолц, изучава книгата “Елементи на физиката”. Категорично решава, че психичното обосноваване трябва да бъде еволюционно-биологическото.

Пет години по-късно той става преподавател по анатомия и физиология в Харвард и малко по-късно чете лекции за Отношението между психологията и физиологията. Работи в Харвард и през 1898г. издава най-значимия си труд “Основи на Психологията” и дефинира предмета на психологията като наука за Менталните явления т.е. тя е една естествена наука, която изучава условията за възникване на психичните явления.

След смърт му възниква спора дали е имал в предвид нервната структура на съзнанието или нервното устройство.

Джеймс се обявява за прагматик, а през 1870г. членува в клуба на Пиърсътън - един от най-известните интелектуалци в Америка. Концепцията на клуба е, че всичко което изгражда представите на образите при човек не се свежда само до съзнанието а винаги включва и функциите на съзнанието което се свързва с реалността. За да се изучи съзнанието трябва да се изучават функциите. Там работят много психолози, философи.

Оригиналната идея на Джеймс се заражда в следствие на промяната в някаква анатомична система - теорията за емоцията. Външния дразнител предизвиква в организма изменения наречени - **пертурбации**, които се преживяват от субекта като емоционални състояния.

Грешката - търсейки подбудителната сила възникване на причината за емоцията, той се ограничава в телесността и обявява емоцията като явление нямащо нищо общо с мотивацията а тя е основна категория в психологията. Джеймс се интересува по-скоро от категорията действие отколкото от категорията мотив.

Действието на заинтересования субект е проблема който насочва научния интерес на Джеймс т.е. при нежелани емоции човек може да ги подтисне като извършва видими /външни действия характерни за емоция с противоположен /обратен знак.

Основна причина за преобладаване на отрицателни емоции Джеймс показва силата на волята и причината за тази роля се крие в нейната същност.

Джеймс ревизира идеята на Вунд за атомарния състав на психиката и се обявява срещу класификацията на психичните свойства и качества на личността. За Джеймс не е възможно психичния живот на човек да бъде така точно класифициран и няма точна подредба между различните процеси и тяхната сложност. За него съзнанието представлява психичен поток.

Човек възпроизвежда своите усещания и възприятия като елемент на индивидуалното му състояние, но свързващи се в постоянно променящи се комбинации и те са в непрекъсната динамика. Според Джеймс човек не може да преживее в буквалния смисъл два пъти един и същ психичен процес /еднакво състояние.

Тази непрекъсната динамика се проявява в човешкото поведение и в психичните функции чрез които съзнанието се свързва със света. Той стига по-далеч и определя два потока в съзнанието: 1. Уравновесен спокоен - относително неподвижен, този поток позволява на индивида да добави знания и да ги съхранява. 2. Поток с изключително силна динамика, Джеймс и казва **поток на летене** свързан е с идеите на индивида възгледите, моралните основания с всички сложни психически състояния /образования.

За втория потока казва Джеймс е върхово движение и стабилитет не е възможен и неподвижността е недопустима характеристика.

Издига като основа постулата за "Индивидуалните способности на съзнанието". Със своята теория той показва, че човешката част на психиката е непостижима за изследване защото е в движение /динамика.

Учението на Джеймс - АЗ - цялата сфера на самосъзнанието, самооценката на Аз-а, изразява целия вътрешен свят на човека в който Аз-а е винаги активен винаги в динамика, една силна проява на тази динамика е емоционалното поведение.

Към 30 годишна възраст Джеймс говори за активно приспособяване на индивида към средата в която живее и активността на АЗ е свързана с биологичната природа на всеки индивид.

Според Джеймс човек е субект който се връща към биологичното си, осигуряването на съществуване на живот на организма и затова същността на Аз-а е приспособен орган към деловия живот /среда подsigуряващ комфорт на органа към средата.

Джеймс отнася съзнанието не само към адаптивното действие но и към структурата на личността, която формира. За него личността е всичко което човек счита за свое.

Той описва четири форми на АЗ

1. 1. Материалното АЗ - телесността, дрехи имущество и т.н.
2. 2. Социалното Аз - определя всичко което се отнася до лични претенции, дружба, другарство, постоянно желание да се получи положителна оценка от другите.
3. 3. Духовното АЗ - включва процеса на съзнанието и психичните способности.
4. 4. Лично /чисто АЗ - чувство за идентичност - лична идентичност самооценка.

Социалното АЗ - развива идеята за постоянно участие в социалните отношения. Той подчертава че човек не може да развива характеристиките на съзнанието ако не общува със себеподобни. Самотата разрушава Аз-а.

Социалното АЗ пряко зависи от съзнанието от страна на индивида от реакциите на

другите спрямо него

И съответно всеки човек носи няколко социални Аз-а в себе си, които съответстват на мнението на различните групи към които се стреми и цени.

Постепенно Джеймс стига до проблема за оценяване на самите себе си, търси факторите които определят чувство на удовлетвореност и неудовлетвореност от живота.

Той прави следната формула:

УСПЕХ

САМОУВАЖЕНИЕ =

ПРЕТЕНЦИИ

Според Джеймс самоуважението пряко зависи от нарастване на успеха или намаляване на претенциите. Реално самоуважението ще нарасне при реален успех или отказ от него. Джеймс предпочита втория вариант. Всяко решение на АЗ е излишно бреме и усилие.

Отказвайки се от претенциите се Джеймс си противоречи.

Джеймс разбира успеха чисто формално само като стремеж да бъдеш преди другите. Не се отнася успеха със силата на желаната цел и за това смята, че успеха не винаги води до обогатение на личността.

В началото на 20 век в Джеймс започват колебания и насочване към мистицизъм.

През 1904 г. написва статията "Съществува ли съзнание". Колебае се между двата постулата: 1. Че съзнанието в своето съществуване постоянно се съотнася с реалния свят; 2. Че съзнанието се появява не толкова в елементарното приспособително поведение колкото в мислите, чувствата, поведение, идеи и т.н.

Те го водят до ревизия на класификацията на личността /личното АЗ.

Джеймс казва, че социалния АЗ има две форми: 1. емпирична - реална форма; 2. особено потенциално социално АЗ което се реализира само в сферата на идеалния свят на духовността, чрез общуване или с Бог или абсолютния разум.

Следователно всяко социално АЗ трябва да се стреми към усъвършенстването на този потенциал на духовната форма, чрез общуване с абсолютния разум.

Типичен предмет на неговия научен интерес е високо развитата личност постигнала присъствие в идеалния свят, чрез усъвършенстване на своята духовност.

Джеймс се определя като Екзистенлист - затваряне и самоосъвършенстване.

ЧИКАГСКАТА ШКОЛА

Джон Дюи - основател на Функционализма /практицизма(?), не е психолог по образование.

През 1886г. издава труд наречен “Психология” и става първия американски учебник по този предмет.

Дюи постига влияние в научните кръгове през 1896г. със статията “Понятие за рефлекторния акт в психологията”.

Предмет на психологията според Дюи е организма като цяло с неговата непрекъсваща адаптивна активност, съзнанието е един от елементите на тази активност, то възниква когато има разрыв между организма и среда и организмът за да съхрани живота си се стреми да се приспособи към новите условия.

През 1894г. е поканен в Чикагския университет и под въздействието на психолози членуващи в клуба на Пиърсън се увлича по функционализма.

С много активна преподавателска дейност привлича много студенти към идеите си /съмишленици.

Възгледите на функционализма за първи път е изложена в статия 1906г. от Джеймс Енджъл пише, че функционалната психология се създава като учение за психичните операции /ситуации като противоположност на структурализма. Операциите играят роля на посредник.

Главната функция на съзнанието е *акомодация* към новото. Организма действа като психо-физическо цяло затова психологията не трябва да се ограничава само в изучаване на съзнанието, но да се насочи в изследване на разнообразните връзки на индивида. От тук произтича необходимостта от сближаване /зависимост на психологията с други научни области - неврология, социология, педагогика, антропология.

Карди Кер - 1925г. издава своя книга “Психология” там той дефинира предмета на психологията по-общо - че предмета на психическата дейност, за него това понятие включва появата на всички процеси и явления, като дейност; мислене, памет, воля и т.н.

Психичната дейност (воля) се изгражда в придобиване съхраняване, организация и оценка на опита и неговото по-нататъшно използване за управление на поведението.

Като изследователски методи се използват интроспекцията и обективното поведение, те дефинират експеримента като контролирано движение /поведение. Продукти на дейност - езика и изкуството.

Чикагската школа не постига качествено нови открития но нейната дейност е методологическо обоснована на функционализма и мощна образователна програма.

В Чикагския университет почти ежедневно се провеждат имперични изследвания и учените успешно разрешават такива проблеми – психодиагностика.

КОЛОМБИЙСКАТА ШКОЛА

Робърт Удуърт - трудове “Динамична психология” - 1918г. и “Динамика на поведението” - 1958г.

Той порицава психологическите школи които претендират за монопол на психологията.

За него психологията е теоретична система.

Еклиптика - сбор смесица

В Америка се работи с формулата *символ реакция* /SR/ Удуърт разширява формулата с *имвол организъм реакция*

/SOR/. За него това е нова променлива в изследването и тя се изразява в изследване механизмите на поведение, отделно от мотивацията.

Според Удуърт самите механизми на поведението задължително съдържат две звена: 1.предварително представено от нагласите; 2.консуматорно - в него присъства завършваща реакция благодарение на която се постига целта.

Той казва, че мотива активира механизма на поведението, но когато потребностите на организма са задоволени, прилагането му може да придобие мотивационна сила.

Следователно това което е средство се превръща в цел.

Научните постижения тласкат Удуърт към неясната теза като функция на съзнанието, като се опитва да направи експериментални програми изследващи действията.

Функционализма -това направление се стреми към изучаване на всички психически процеси и явления съобразно техния приспособителен характер. Това изисква да се определи поведението към условията на средата от една страна от друга към потребностите на организма.

С тълкуването на психиката съобразно биологичния модел, функционализма се противопоставя и срещу атомистите и структуистите.

Функционалистите винаги разглеждат действието от гледна точка на разрешаване на жизнено важни за индивида проблеми и ситуации.

Функционализма предопределя развитието на Американската психология и до ден днешен.

БИХЕЙВИОРИЗЪМ

Бихейвър - поведение

Направление обозначаващо Американската психология през 20век. Радикално преобразува представите на психологията. Предмет става поведението - стимул реакция /SR/.

Едуарт Торндайк - Той няма висше образование. Интересува се от психологични експерименти от книгите на Джеймс.

Привлича вниманието на Джеймс с желание да прави психологични изследвания. Джеймс го привлича в лабораторията в Харвард и се заема с експерименти с животни (с пилета при подаване на различни стимули). Налага му се да напусне Харвард и е приет на работа в групата на Кетел в Колумбийския университет. Продължава експериментите с животни освен с пилета той започва работа и с кучета и котки. Създава постоянна постановка "Проблемна кутия" входа е свободен, но на изхода трябва да преведе в действие някакво устройство, за да стигне до целта. Поведението на животните е еднотипно. В началото извършват множество хаотични движения - те са безполезни движения в кутията, в даден момент едно от хаотичните движения става удачно. При следващите опити започват да намалява броя на безполезните движения и животното за кратко време открива изхода и накрая действа безпогрешно- постижения в зоопсихологията.

В хода на опитите Торндайк представя графично чрез крива на заучаването /координатна система, където на абсцисата се отбелязва броя на повторенията, а на ординатата загубеното време в минути/ тя дава основание на Торндайк да направи извода, че животното действа хаотично по метода *проба грешка* и случайно постига успех, и този успех се включва в опита и така поведението става координирано.

Торндайк написва докторска дисертация през 1898г. "Интелекта при животните". Той подбира своите ръководители.

Дефиниция - Интелектуален акт - разрешаване на проблем постигнато не чрез съзерцание а чрез активни действия на индивида благодарение на които се постига най - добра координация със средата. Естествен подбор на полезни действия на индивида който е различен от подбора на еволюцията и се подчинява на няколко закона:
1.Упражнението - при други равни условия реакцията на ситуацията се свързва със самата ситуация пропорционално на чистотата на повторенията на връзките и на тяхната сила; 2.Готовността - упражненията променят готовността на организма към провеждане на нервни импулси; 3.Асоциативния скок - едновременно действие на няколко дразнителя, един от тях предизвиква реакция и други дразнители придобиват способността да развиват подобна реакция.

Те са съществували и преди Торндайк и са отбелязани в асоциативната психология. Но Торндайк пренася акцента, асоциативните връзки вътре в нервната система между връзките организъм среда.

Торндайк налага нов вид детерминизъм - *биопсихичен* детерминизъм, който създава четвърти закон: 4.Ефекта - ефекта от даден двигателен акт изразяващ се в даден акт успеха се включва между причините за изграждане на самото движение.

Именно ефекта помага на организма при сходни условия да реализира адаптивно поведение.

Бихейвиористите високо оценяват теорията на Павлов но самия вариант чрез изграждане на условни рефлексии за бихейвиористите е нужно доказателство, че предмет на психологията трябва да бъде поведението.

Джон Уотсън разработва бихейвиористката парадигма - категорично обявява психологията като наука за адаптивното поведение към света в който живеем.

Поведението е единствен предмет на психологията на Уотсън, то е възможно за обективно наблюдение.

Уотсън отхвърля интроспекцията и стига до крайния извод, че конкретните елементи на съзнанието не могат да бъдат пряко изучавани.

За Уотсън поведението е изградено от мускулни и секреторни реакции детерминирани от външни стимули. Подчертава, че анализа на поведението трябва да бъде строго обективен и да се ограничи като при други науки само с това до външно наблюдение.

Уотсън казва, че всички психологични понятия трябва да се преведат на бихейвиориски език с формулата стимул реакция /SR/.

През 1914г. издава книгата “Увод в сравнителната психология” където представя своя опит да преведе на бихейвиориски език. Книгата става популярна в научните среди. В 1915г. Уотсън е избран за президент на Американската психологична асоциация на 37 годишна възраст.

Върху научните възгледи на бихейвиористите силно влияние оказва учението на Павлов и Бехтерев, макар че Уотсън и неговите последователи в изследванията се отдалечават от физиологичния механизъм на поведението.

Основната характеристика на бихейвиоризма е антифизиологизма и отрича ролята на психологичния образ при регулация на поведението.

Уотсън през първата световна война постъпва във военновъздушните сили и след уволняването си започва да изследва емоционалното състояние - опити с хора.

Поведението на всички живи същества се подчинява на едни и същи закони, така човек да се представи стимулира активната структура

Отрича идеята на Джеймс за емоцията. За Уотсън емоцията е вътрешно субективно състояние, което има вътрешен израз. Именно външния вид може да се изследва и щом има възможност за изследване може да се контролира поведението.

Уотсън решава да изследва *страха* - приемайки, че страха е основна емоция.

Прави опити, като избира един неутрален дразнител и променлива на дразнителя. Работи основно с деца - избира животно /заек/ променлива е поведението на детето. Изследва как неутралния дразнител при определени условия може да предизвика дори страх.

Уотсън разкрива в своите изследвания, че неутралния дразнител може да се превърне в причина на силно емоционално преживяване, трайно вграждащо се в поведението на индивида. Независимо от възрастта на детето когато се изгражда страха, този страх се преобразува във фобия, фобията се тълкува като заболяване. За Уотсън единствения начин да се преодолеят страховете е изграждане на емоция с противоположна емоция /емоция с обратен знак/.

Оказва се че традиционните начини за справяне със страха /уговорки, обяснения, демонстрация на положителна емоция от друг човек са неефективни. Затова Уотсън решава да избере нетрадиционен път - животното предизвикало страха е представено пред детето в спокойно състояние, когато му се дава вкусна храна - експериментатора намалява разстоянието между детето и животното, и накрая детето заинтересувано от това което става може да вземе животното в ръце.

Силните емоции присъстващи в поведението на възрастни хора дори фобията възникват в детска възраст, в следствие на условно-рефлекторни връзки между дразнител и афект.

Условно-рефлекторните връзки са трайни - без участието на емоционално преживяване не само се запомня, но може да премине, като нагласа в индивида. Уотсън излага тези възгледи в книга "Психологията от гледна точка на Бихейвиоризма" -1919г.

Уотсън през 1920г. прекъсва научната си кариера по лични причини и започва да се занимава с рекламен бизнес.

През 1925г. издава книга “Бихейвиоризъм” и чете лекции, но не се занимава с научна дейност. Присъства много мощно в рекламния бизнес и през 1945г. е президент на рекламна фирма. Завършва кариерата си като бизнесмен.

Опитва се да създаде и създава програма за преустройство на обществото съобразно Бихейвиористките закони. Убеден е, че не само индивидуалното поведение но и на група хора може да се контролира чрез контрол на дразнителите подавани към тях.

Реално Уотсън отрича както ролята на наследствеността, така и ролята на личните нагласи, убеждения, интереси, цялото многообразие на съзнанието.

На пръв поглед приема идеята чрез контролирано въздействие върху индивида или групата, може да се изгражда социално приемливо поведение /изглежда съблазнително/. Но опасността в този възглед се крие в тълкуването на поведението само от поредица на двигателни актове, то се разглежда прекалено елементарно и от него се изключват мотивационните фактори.

Реално Бихейвиористите се доближават до идеята за машинообразно поведение, водени от желанието за крайно обективен анализ. Тази тяхна идея в социално практичен план става разрушителна.

НЕОБИХЕЙВИОРИЗЪМ

Операционализъм - възниква в края на 20-те години на 20век.

Възниква методологическа криза в психологията, изразяваща се в неголямата точност на отчитането в понятията и научния анализ се затруднява. Учените се насочват в

търсена на критерии за точна дефиниция на понятията. Дори издигат посолата, ако едно понятие не може да бъде точно дефинирано от научната система то отпада.

Операционалистите представят научни понятия чрез експериментални операции, с които учените изследват даден обект

Идеята е на физика Брочман - понятието е синоним на система от операции посредством от които е установено. Този постолат е приемлив за повечето бихейвиористи които изпитват трудности при дефиниране на формулата символ реакция /SR/. Отъждествяването на понятието изключва неговото съдържание характеристиките на обективната действителност.

Понятието от обобщено отражение на различни страни на обективната действителност се превръща в отражение на операциите /действията на учения.

Стивънс формулира няколко категорични правила - задължителни за всяка научна система: 1. Всички твърдения за дадено явление, Стивънс ги нарича *имперични предложения* - се свеждат до прости термини в отношението между които трябва да се постигне съгласие; 2. Опит на отделната личност, винаги се изключва; 3. Изучава се някакъв обект а не самия експериментатор; 4. Експериментатора може да изследва процеси и явления протичащи в него самия но да ги разглежда като протичащи в друга личност; 5. Приемливи са само такива съждения, чиято истинност или неистинност при нужда може да се провери конкретната ситуация; 6. Основна операция при изграждане на понятието е разграничаването - Разграничаването на тези операции е характерно само за тези операции; 7. Формалните и имперични предложения (съждения) които се изграждат - да се формират максимално точно и ясно, трябва да се изключи всякаква двусмислица;

Стивънс казва, че не е нова школа, а възможен път за постигане на точност при създаване на апарат на науката.

Операционализмът придобива популярност, защото е създаден с надеждата на част от психолозите по онова време - да преодолеят методологически проблеми.

Направление КОГНИТИВЕН БИХЕЙВИОРИЗЪМ.

Основен автор Едуард Толман - работи в Бъркли, проф. по Психология - сравнителна психология и психология на обучението. Интересува се от формулата SR, според него тя е недостатъчна и трябва да се разшири. Той възприема формулата SOR. Насочва се към изследване на процесите породени от организма, - породени от стимула и предопределящи определен тип реакция. Трябва да има определени показатели които съществуват при стимула и реакцията при външно наблюдение.

Толман и неговите ученици подържат идеята, че както поведението на животните и човека не може да се изключи понятието цел, и самия индивид е не само реактивен а действа винаги в зависимост от поставената цел.

1932г. Толман издава книгата "Целенасоченото поведение при хората и животните", и там излага своите основни идеи.

За Бихейвистите понятието цел е една от основните пречки и от там те дават обяснение на поведението но избягват уточняването на това понятие.

В психологията понятието цел се свързва с психичен образ и мотив, а не дразнител и нужда на организма.

Толман въвежда и тези две категории като не престава да твърди, че психологията като наука трябва да ограничи изследванията в границите на обективно наблюдаване.

В своята теория Толман нарича *Молярен* бихейвиоризъм - избира този термин за да се противопостави на традиционния Бихейвиоризъм, защото разглежда поведението като съвкупност от изолирани движещи актове. За Толман поведението е винаги цялостен процес. Въвежда понятието *междинна променлива* - са

съвкупност от познавателни и подбудителни фактори действащи между непосредствените стимули (вътрешни, външни) и ответната реакция.

От характера на дразнителя Толман определя две групи променливи: 1.потребност - от храна, продължаване на рода, безопасност; 2.познавателна - психологични процеси, изработване на умения.

През 1951г. той говори за три групи променливи: 1.Потребностна система; 2-Система от ценностни мотиви т.е. предпочитание на едни обекти пред други; 3.Бихейвиорално поле - ситуация в която се извършва действието.

Той има в предвид не толкова физичните процеси на организма, колкото спецификата на човешкото съзнание. Толман казва, че когато индивида усвоява обекти от реалността той изработва нагласи т.е. някаква готовност за съотнасяне на средствата с целта още преди да е извършено самото действие. Чрез тези нагласи се разкрива ролята на междинните полета.

Той прави експерименти с мишки като усложнява проблемната кутия на Торндайк. Мишката да открие правилния изход на лабиринт, животните действат с множество хаотични безполезни действия. Но когато открият правилния път числото на хаотичните движения, рязко спада, мишката относително бързо стига до правилните действия.

Толман говори за лабиринтни навици на животните, те зависят от междинните променливи - потребност, среда, ценностни мотиви.

Толман ревизира два закона за *упражнението* и *ефекта*. За него истински смисъл от упражнението е изграждането на опознавателна структура /карта/, мишката пусната в лабиринта научава пътя към храната благодарение на опознавателната карта на бихейвиоричното поле. Устремено към целта животното различава сигналите от средата и свързва с тях своите очаквания. Ако очакванията не се потвърдят то променя поведението. Познавателната карта потвърждава очакванията на животното.

Толман въвежда термина *латентно заучаване* /скрито невъзможно за външно наблюдение/ - латентното заучаване свидетелства, че закона за ефекта не е универсален. Заучаване, може да съществува и в случай когато няма подкрепа. Животното заучава самата ситуация като възможност за действие, така в него се изграждат познавателни структури и с поведението на животното се постига максимален ефект в действието му.

Толман въвежда понятието *междина променлива* - но не обяснява причината за различното поведение. В теорията на Толман - действието не се свързва в нужния анализ с психични образи, с мотиви който го поражда. Толман нарича своите идеи *Когнитивен бихейвиоризъм*.

Направление ХИПОТЕТИКО - ДЕДУКТИВЕН БИХЕЙВИОРИЗЪМ

Кларк Леонард Хъл

Методологическа криза в психологията

Хъл силно впечатлен от учението на Павлов за разлика от Толман който се насочва експериментално да изучи поведението, Хъл се стреми към висока формализация на понятията - максимална точност при изграждане на научните понятия.

Хъл тръгва от това, че психологичната наука трябва да формира общи закони а коя да е форма на поведение е само частен случай на тези закони и за това към методологията на психологичната идея за научните понятия. Идеята на Толман за междините променливи и хипотативно-дедуктивния метод в точните науки.

Хъл казва, че междините променливи трябва максимално да се определят дори и количествено. Съответно психологията трябва да се базира на няколко постулата и теории валидни за всички частни случаи и научно обяснение на тези частни случаи. По влияние на операционализма Хъл приема, че твърденията отнасящи се до частните случаи ако не се повтарят, чрез експериментална проверка., трябва да се преодолеят.

Хъл не отрича психичните фактори но търси техните еквиваленти достъпни за ефективен контрол. Той въвежда *силата на навика* той дефинира като функция на количеството опити за извършване на реакцията. Въвежда и *потребността*

- дефинира като величина произтичаща от депривация /лишаване от вода храна/, въвежда и *подкрепата*

.

Хъл признава, че междините променливи са недостъпни за но чрез експериментите могат да се установят с доста висока точност. При Хъл основната детерминанта на поведението е реакцията на поведението. При възникване на потребност /храна почивка/ поведението се енергизира, потребността получава своето задоволяване чрез действието на външни стимули подкрепящи външните реакции.

Според Хъл потенциал на реакцията - чрез него се опитва да включи категорията мотив в своите възгледи.

Значение има и подкрепата и Хъл определя две нива - първични и вторична подкрепа. Потребността винаги е свързана с дразнителя но намаляване на стимула на дразнителя може да се постигне не само чрез действия а чрез а и от вторичната подкрепа т.е. чрез пренасочване на индивида към друго действие.

Хъл казва, че чрез такава вторична подкрепа могат да се гарантират нови навици по точно по адаптивно поведение. Идеята за потребности които са причина за поведение могат да променят и видоизменят.

Има разлика между бихейвиоризма и целенасочеността на поведението.

Целеполагане - осмисляне на потребности и определяне на целта. За Толман е основен термин. Хъл познава значимостта на целта, но той казва, че проблема на целенасоченото поведение трябва задължително да е понятия - регулация на поведението, очакването и подбор на очакванията и намеренията.

Стремейки се да дефинира с максимална точност понятието цел. Хъл започва да изисква всеки обект изследван от психолозите да се разглежда като робот или жива машина. За него живата машина притежава своята целесъобразност. Единствено живата машина е способна да променя поведението си в средата. Тя притежава потребности но прави подбор на потребностите винаги целесъобразни със съобразността. Хъл изключва мотивираща емоционална сфера, предпочитания, интереси върху формата на поведение. Стремейки се да обясни целта каква огромна роля има той се отдалечават същностните човешки характеристики.

През 1952г. Хъл публикува книга "Система на поведението" освен своите схващания се обявява против Бихейвиористкия атомизъм. За него поведението винаги е взаимодействие на променливи йерархия на мотиви.

НЕВИОБИХЕЙВИОРИЗЪМ

Оперантен бихейвиоризъм – Б. Ф. Скинър

Скинър създава своя концепция за оперантна обоснованост под влияние на Павловското учение, но само познаването на физиологията е недостатъчно за разкриване на поведението.

Скинър дава типа условни рефлекс: 1. Традиционните Павловски рефлекс - реакцията възниква в следствие на дразнител (безусловен условен) Скинър ги нарича тип S; 2. Поведението на животното в проблемната кутия - Скинър рефлектира тип R - свързва се с характера на реакцията а не с характера на символа. Подкрепата с храна идва след като реакцията е осъществена. Поведението на животното в проблемната кутия се нарича *оперативно поведение* - и в своите идеи Скинър подчертава съществени различия в динамиката на реакциите при рефлекс от двата типа условни рефлекс. При традиционните Павловски рефлекс угасването на рефлекс зависи от чистотата която съчетава условен и безусловен дразнител.

При рефлекс от типа R при липса на подкрепа действието на условния рефлекс не се

разрушава, при даване на частична подкрепа действието се усилва.

Скинър се опитва да отчете ролята на непълната подкрепа или функцията на дразнителя като, условие за извършване на правилно приспособяване. Скинър казва, че формулата SR е елементарна. В същото време обвинява Хъл, че научните виждания се опитват да спасят основната бихейвиориска парадигма. Ограничаването на формулата SR е според Скинър в това, че не отчита влиянието на резултатите върху бъдещото поведение, реакцията се разглежда само като следствие от стимула а не като детерминанта предизвикваща промени развитие в организма.

Според Скинър научната формула задължително трябва да включва три фактора:
1. Събитието което е повод за извършване на реакцията;
2. Самата реакция - същност и структура;
3. Подкрепящите я последствия /явления.

Взаимодействията между третата формула са много сложни.

Набелязването на факторите Скинър поставя началото на прехода от линейната представа за поведение към представата за поведение отчитащо обратната връзка при обратните форми на реакцията. Той разглежда подкрепата - осъществява подбора на правилните поведенчески актове - действия и движения.

Критикува Клондайк - за единицата за изследване на поведението трябва да бъде оперантна реакция която се затвърждава с подкрепа на храна или частична подкрепа на храна.

Скинър смята, че поведението може да стане обект на управление, следователно поведението може да се програмира. Иска да защити в учението да се използват компютри.

Със своите идеи Скинър защитава тезата на бихейвиоризма за поведението при всички еволюционни видове. Критикува бихейвиоризма.

Опитва се да наложи програмно обучение като образователна практика. Но грешката е ,че същността на обучението е еднаква към животни и човека.

СОЦИОБИХЕЙВИОРИЗЪМ

/социален/

Джордж Мийд - Чикагския университет. В своята теория се опитва да отчете своеобразната причинност на човешкото поведение.

Мийд търпи влияние на прагматизма - характерни за първата половина на 20век. Прагматизма разглежда човека като индивид, чиито интелект има единствена цел за по добро приспособяване към средата, така се постига по успешно съществуване. Вътрешния психичен свят на отделния човек не представлява интерес към другите, то акцента се поставя върху външните видими действия или телесни реакции.

Мийд твърди, че психичната сфера, трябва да се анализира чрез термини - наблюдавани активното поведение.

Има близост с Бихейвиоризма но го критикува в посока подчертаване силата индивидуалност **антиметализъм** - отрицание на реалната значимост на психологичните процеси .

Мийд говори за изначално социалния характер на човешките действия. Ние се опитваме да обясним поведението на индивида чрез термини изразяващи организирано поведение на социалната група. Социалния акт е необясним ако се представи като SR. Той включва винаги отношението индивид заобикалящите го други, и казва, че изходна единица за изследване трябва да се приеме груповото действие, чието съждение е различно от реакциите породени от стимули. Груповото действие включва комуникацията, като му позволява да се превърне в значим жест /символ - когато

индивида отправя някакво изразително движение към другите да предизвика в някаква желана реакция, той в същото време предизвиква и в себе си такава реакция но в скрита форма.

Елементарни форми на комуникация има при животните. Но при човека телесния акт получава обобщение, чрез понятието за него и е възможно да се превърне в значим жест.

Интеракция - предизвиква промяна.

Мийд - съдържанието на жеста определя типа реакция но да се предвиди поведението на адресанта отправящия жеста трябва да се постави в позицията на получателя. В същото време индивида отчита възприемането на жеста от адресанта. Следователно той се приема като обект на социалното въздействие и като субект осъществяващ връзка.

Мийд казва, че в общуването с другите се развива не само абстрактно логическо мислене но и способността да осмисляме себе си като различни от другите притежаващи индивидуалност. Следователно Азът е продукт на социалния опит на човека. Този социален опит се развива от детството чрез ролеви игри - детето играейки като че ли се раздвоява - от една страна изпълнява ролята на възрастен, а от друга страна запазва своята индивидуалност. В тези игри изпълнявайки ролята на възрастен, детето се запознава с културно етнически опознавателни модели характерни към групата в която принадлежи (ценности, морал, поведение) - валидни за тази група. Детето усвоява обобщените социални нагласи влияещи върху групата.

Мийд нарича *обобщение друг* - социума въздейства върху индивида под формата на социален прогрес.външен по отношение на индивида - детерминира психологичното съзнание.

Мийд твърди, че няма нищо от вътрешния свят на човека като генетично заложено. Съзнанието се заражда в груповото действие. Индивидуалното съзнание е личностно.

Мийд казва, че основната способност която различава човек от всички видове е рефлекс - осъзнаването от себе си като различен от другите. Всеки индивид се приема като обект на въздействия от социума /отделния друг/. Съзнанието трябва да се анализира , чрез понятието ролево поведение, групово действие, символ на комуникация, обобщен друг.

Мийд търси разкриване на социалната детерминанта в поведението на отделния човек. Свежда социалното общуване с много сложен процес до елементарната форма на общуване в която присъстват само практическите действия на участниците. Действието на културните модели, културните ритуали, исторически модели – културно-историческа характеристика.

ТЕОРИЯ ЗА ПСИХИЧНОТО ПОЛЕ НА КУРТ ЛЕВИН

Курт Левин -Започва научна дейност в Берлинския университет - Напуска Германия през 1933г.и работи в Америка.

Като по заинтересован от нетрадиционната физика интелектуалните прояви във физиката през 30-те години.

Науката Психология трябва по - нов начин да интерпретира изследваните явления като не използва категорията обект а отношения.

Динамично поле - където елементите взаимодействат с други, и свойствата на цялото не могат да се извеждат от свойствата на елементите.

Левин въвежда понятието *динамично равновесие* на полето - възникване на напрежение или изменение на един или няколко елемента, чрез отношението на всички елементи напрежението завладява цялата структура, настават промени в отношенията между елементите.

Левин, чрез идеята за динамичното поле се доближава с гешталтистите, но за разлика от тях той изследва категорията мотив а не образ. Левин приема, че мотивите са различни части от жизненото пространство, различно пространство от него, които се намират в някакво отношение изпитващия потребност индивид. Един обект става мотив единствено от потребностното отношение на индивида и за него динамичното поле е несъзнателно, а поведението. Поведението има съобразна дитерминация - възникващо напрежение в отделни части на поле, породено от индивида взаимодействието мотив среда поражда *ЛОКОМОЦИИ*

- всякакви изменения на субекта насочени към избягване на напрежението и постигане на равновесие.

През 1944г. Левин става ръководител на центъра за изучаване на груповото поведение - по късно се нарича център за изучаване на груповата динамика.

Левин се насочва към изследване на човешките обединения, като търси елементите на общата структура на тези обединения. Ако групата е по голяма тя има лидер и има подгрупа на позитивните членове които харесват лидера и неговите норми на поведение и участието в груповия живот е престижно. Групата на негативистите е по малка - променящ се състав по близка до аутсайдера - позволяват си да изказват критика към определени норми и правила, но те харесват груповия живот и искат да участват в него. Аутсайдера - силна личност стремяща се към автономно поведение избира негативизма като външно поведение, което се нуждае от публичност. Левин дефинира групата като динамично цяло като система чиито елементи се сплотяват под въздействието на различни причини, когато причините са външни наложени те са формална група. Когато причината се изразява чрез лични предпочитания имаме неформална група. Съответно същността на групата винаги се изразява не чрез сходство или различие на участниците в нея а между взаимодействието в тях.

Ако възникне напрежение върху всички елементи породат се *ЛОКОМОЦИИ*.

Степента на взаимозависимост между участниците в групата от обвързаност до компактно единство. Когато има необвързаност няма социална група а инцидентно множество.

Неговите експерименти са насочени към изучаване ролята на лидера като организатор на групата, изучаване на психологичния климат. Левин се насочва към обозначаване на

характеристиките в колектива.

Мотивите са обекти от жизненото пространство които имат отношение към субекта. Самите елементи към средата стават мотиви на индивида към тях.

Левин обозначава с познатото динамично поле - поведенческата сфера.

Кое го отличава от другите психолози - за него енергията на мотива не е затворена в границите на организма а в границите на системата среда - индивида и неговото обкръжение са неразривно цяло. Левин не приема, че мотивацията е биологически определена константа т.е. не зависи пряко от наследствеността, мотивационно напрежение може да се създаде както от самия индивид така и от други хора. Мотивацията получава чисто психологически статус а е различна от биологическите потребности.

Левин създава нови методики за изучаване на мотивации - "Изследване нивото на претенциите" - отчитаща пряката зависимост от трудността на задачата станала цел към която се стремим. Нивото на претенциите се определя от изследваното лице което взема решението, дали като разреши една задача да премине към нова с по голяма трудност. Динамиката на претенциите пряко зависи от субективната оценка на успеха и неуспеха. В зависимост от това се определят изводите на субекта.

Левин търси изследване на субективната оценка за възможностите за развитие като мотив за поведение, освен това при експерименти се изследват психологични феномени. - вземане на решение, поведение в конфликтна ситуация, субективна реакция, успех, неуспех. Левин отчита ролята на социалния фактор, тази роля за психологичното поле му помага да развие възгледите си за група динамика.

Левин решава да направи графично представяне на различните изследвани от него психологични феномени, смятайки да им предаде обобщена форма и използва геометрията, затова ги изразява не чрез езикови форми а чрез геометрични категории. Избира топографията а тя е раздел от геометрията - преобразува пространството. Психичното пространство се преобразува чрез графични символи, като разделено на райони притежаващи граници изменяеми и неизменяеми граници и пространство където

формите на изграждащите елементи динамично се изменят, така представя социалното пространство чрез топографията - **ходологично пространство** - вектори на участници към пространството. За Левин е да се изрази причино-следствената връзка в социалното пространство.

Най известни произведения 1935г. “Динамична теория на личността” “Принципи на топологичната психология” 1936г. А в периода 1938/46г. Много публикации свързани с изследване на социалната група, и възможностите корекции в обществено неприемливи правила в груповия живот.

ШКОЛА НА ЕДУАРД ТИТЧНЪР

Титчнър е роден в Англия, следва философия в Оксфорд, работи четири години като преподавател по физиология.

Титчнър активно е привлечен от психологията, опитва се да осъществява психологични изследвания в Англия, разбира че през 90-те години на 19век тези изследвани са не приети в Англия и заминава за Лайпциг. Работи две години при Вунд - най верните му ученици. Връща се в Англия и се опитва да развие експерименталната психология но се сблъсква с общественото недоверие и заминава за Америка. Приет за асистент в Колумбийския университет и там работи 35 години, получава професура и привлича много ученици /последователи. Придържа се към Вунд за експерименталната психология.

1901 - 1905г. Титчнър подготвя книгата си “Експериментална психология”, която го представя като един от най силните имена в психологията по онова време.

Титчнър представя пред научната психология задачата изследване на съзнанието. И задачата на психологията според структуристите е именно търсене на взаимовръзките между отделните елементи - да се определи цялото.

Титчнър подчертава, че при всяка наука за да бъде полезна трябва да стоят въпросите

кое?, как?, защo? - Кое?- позволява определяне елементите на структурата, разглеждане комбинации на тези елементи, постига обобщена информация. - Защо? - причинната структура на взаимодействието.

Титчнър казва, че психологията трябва да открие всички елементи изграждащи структурата дори и най малките и да проследи повторението в техните комбинации.

Титчнър през 1909г. издава учебник по "Психология". На въпрос защo? Психологът отговаря като обяснява психологичните процеси чрез термините на паралелните процеси в нервната система. В този учебник Титчнър възпроизвежда Вундовската програма макар, че звучи остаряла като анахронизъм.

Според Титчнър индивидуалния опит зависи от изградилия го субект. Психологията е наука за натрупания опит, но елементите по структура на опита трябва да имат привлекателност за притежаващия ги човек.

Непосредствения опит може да се осмисли единствено чрез интроспекция, като за Титчнър интроспекцията е коренно различна. Той издига интроспекцията в култ и дори създава обучаваща програма.

Титчнър казва, че съзнанието има структура скрита зад видимите прояви на субекта. И за да разкрие структурата на съзнанието, тренирания субект трябва да преодолява т.н. грешки на стимула, които се изразяват в сливане на психологичния процес с външния обект, който го е предизвикал. Знанието за външния свят изтласква и подтиска материята на съзнанието. То не присъства във видимите форми на проявата в словесните формули, които използва.

Научния анализ в психологията трябва да изключва _____ на съзнанието да е насочено към материята на съзнанието а не към непосредствената реалност.

Грешка - разпокъсва взаимодействието индивид среда.

Титчнър казва, че в психологията материята се различават три елемента⁷ 1. Усещане - като най елементарен психологичен процес, който притежава интензивност, отчетливост и продължителност; 2. Образът; 3. Чувството.

Титчнър не допуска съществуването на надграждащи системи на тези три елемента и когато психолози от Нюрбурската школа излиза с твърдението, че към сетивните елементи трябва да се включи четвърти - 4. Чистата мисъл - не съдържаща сетивни образи.

Титчнър яростно се съпротивлява и създава теория **контекстова теория на значението** - ако този контекст се разглежда като цяло, то значението заложено в същността на обектите и съществуващо независима от образните части на контекста. Представата за кой да е обект се изгражда като съвкупност от сетивни елементи, голяма част от тях могат да напуснат съзнанието, в тях остава само сетивната същност на обекта изразена чрез значението му.

КУЛТУРНОИСТОРИЧЕСКА ТЕОРИЯ НА ЛЕВ СЕРГЕЕВИЧ ВИГОТСКИ

В Руската психология Виготски има силно влияние с теорията си за - произхода, структура и развитието на висшите психични функции.

Виготски налага историзма като подход за изучаване на човешката психика. За основа на теорията се приемат два постулата: 1. Психичната дейност има посредствен характер; 2. Психичните процеси произтичат от дейността на субекта.

Според Виготски в психологията съществува особеност отговаряща на ролята която има създаване и употребата на оръдия на труда при осъществяване на производствена дейност - посредствен характер.

Въвежда нова детерминанта - *средството оръдие за дейност* тази детерминанта е социална, защото оръдието има културно-исторически характер. С въвеждане на *средството* като социална детерминанта вече е възможно изграждане на нов подход към регулация на *ЧОВЕШКОТ*
о поведение
- съзнателно контролируемо а не научно-инстинктивното.

С уредите на труда Виготски приписва тази функция на думата - какво е сходството, както оръдието на труда опосредства връзката на човека с предметната среда, така думата опосредства човека с целия заобикалящ го свят.

Думата и знака са символи - Виготски говори за словесните знаци. **Разлика** - оръдието е насочено да променя външния свят - знака е насочен към промяна на психичната структура на поведението на човека към който е отправен и човека който ги отправя.

Психичните функции дадени в природата Виготски ги нарича натурални и се превръщат във висши за съзнанието. Тези промени са възможни чрез *интериоризация* - функциите се зараждат в социалното пространство - детето с възрастните а по късно се вграждат в съзнанието на детето.

Виготски казва, че всяка функция се проявява два пъти: 1.Като социална - външна между хората т.е. интерпсихична; 2.Като психична - вътрешна осмислена приета от детето следователно като интерпсихична.

Дефиниция - развитието на детето е в пряка зависимост от организираното въздействие на възрастните. Виготски се опитва да разкрие причината за развитието на отделните психични функции а и на личността като цяло - Разкриване на съотношението между вътрешни и външни психични функции.

Общ генетичен закон /генезиса/ на културното развитие - всяка висша психична функция най напред преминава през външен стадии на своето развитие, защото първоначално е социална психична функция, но и на личността като най висока степен на индивидуалното развитие.

Виготски заменя формулата *съзнание поведение* със *съзнание култура поведение* - триада, и създава своята културно-историческа теория.

Въвежда психология на формата и изследва ролята на изкуството за личностното развитие. За него изкуството е оръдието което предизвиква развитие на индивида, изграждане на личността. За Виготски изкуството радикално променя емоционалната сфера, която показва силно влияние върху организацията на поведение. Чувството първоначално е индивидуално а чрез предмета на изкуството то се обобщава и става обществено.

Виготски определя за единица на своя научен анализ *естетическата реакция*. при автора и при възприемащия изкуството. Той се надява чрез тази единица да разкрие механизма на изкуството върху отделния субект. Естетическата реакция трябва да се разглежда в чист вид да се изключват различните вариации защото тези вариации са предизвикани недостатъчните социални умения на индивида.

Според Виготски всеки текст е система от знаци и затова единицата чрез която се изследва не трябва да носи в своята същност субективност. Виготски определя знака - индивида определя нива на развитие - дознаковото сигнално ниво и знаковото е вързано с културно-психологичните функции .

Речеви знак - благодарение на който индивида излиза извън границите на своя личен опит и изгражда поведение съобразено с програма приета от обществото, съдържаща основните нравствени категории, ценности. Реално знака позволява на индивида да се обедини с обществото да възприеме социалните предписания. В същността на знака винаги присъства неговото значение и всъщност в социалното значение е важно значението а не формата на знака. Това помага на Виготски да обясни как хората с определени промени /различни заболявания/ могат да общуват с културата на едно общество.

Знака, чрез значението притежава социално характеристика и затова може да служи като средство за общуване , свързват се характеристиките на обекта и понятията за него. Най точна форма значението добива когато е логически разчленено, постига най висока обобщеност в понятие от тука знака носи винаги определено съдържание - то

се изследва чрез логически закони а ролята на опознавателни съдържания за развитието на детето или индивида за натрупване на опит трябва да се изследва от психологията.

Съществуват две форми на регулация на поведението: 1. Биологична - консервативна и неосъзната от индивида; 2. Социално-историческа форма на регулация е съзнателна регулация.

Психологическите изследвания според Виготски, трябва да се насочат към изследване на знаковите структури и от там разкриване на механизма на поведение трябва да се изследва връзката мислене реч защото тя дава възможност да се разкрие същността на съзнанието а от там и външната форма на проява на поведението.

Виготски казва, че една мисъл не е последна инстанция тя е само причина за зараждането на други мисли които могат да имат подбудителна сила или да носят емоционална оценка или да обозначават основополагането целта. Мисълта винаги носи волева и афективна тенденция - емоционална оценка от това което ни заобикаля. Те са задължителни при изграждане на човешкото поведение и с опознавателните структури, позволяват да се усвоят от индивида на индивидуалните програми наложени в обществото.

Виготски въвежда понятието *речеви рефлекс* - за него е решаваща роля културния факт а не физиологичния, които притежава знакова структура и за него речевите рефлексии на един индивид е системата от рефлексии за социален контакт. От начало те са основа за комуникацията постепенно преминава във вътрешен план и изграждат механизмите на поведение и причините за тези изменения.

Виготски казва, че механизмите на самосъзнанието и познанието за другите са едни и същи. Ние познаваме себе си до толкова като се разглеждаме като други различни от себе си. Докато собствен речеви рефлекс можем да възприемаме като дразнител. С тези постулати Виготски се противопоставя на Пиаже, че детето постига истината за света чрез обобщаването със съзнанията на другите. За Виготски тази истина може да се постигне чрез общуване с конкретна реалност подпомогната от възрастния.

ЖАН ПИАЖЕ - ТЕОРИЯ ЗА РАЗВИТИЕ НА ИНТЕЛЕКТА

Пиаже е Швейцарски психолог който основава Женевската школа - "Генетична психология".

За Пиаже - към изследване на мисленето на детето неговата научна дейност съдържа два етапа: 1. В границите на 20-те години на 20 век, разглежда традиционно мисленето като създателен процес, чиито обособености се разкриват непосредствено в речта; 2. В средата на 30-те години на 20 век Пиаже създава своята операционална теория за интелекта - връзката мислене реч се представя като етап от развитието на интелекта а самия интелект и развитието са обособени от развитието - индивид среда.

Пиаже създава изследователска програма *обективния метод* - наблюдават се действията на детето - търсят се психичните явления които са причини за тях.

Основно понятие - единствено между психични и двигателно изпълнителски компоненти. Стремелът на тогавашната психология да преодолее разкъсването на съзнанието и поведението при Пиаже се проявява в изследователската програма при изграждане на задачи.

За Пиаже действията на детето са детерминирани от околната среда, с нея детето е в постоянна взаимозависимост - детето и постоянната действителност са две в много отношения родствени противопоставящи се прист.(?) отнасящи се стани към взаимодействието. Детето носи характеристиките от обкръжаващия го свят, но от самото раждане то притежава автономност. За Пиаже детето е устойчива система от вътрешни условия и не просто отговаря на външните въздействия а ги възприема и пречупва през своя свят. Вътрешната структура на детето притежава характерна саморегулация тъй като е автономна проявява изисквания към околния свят. Заобикалящия детето свят винаги се оценява от него като враждебен, съпротивлението се изразява чрез усложняване на дейността - възникване на препятствия от пътя към целта. С възрастта развитието на детето се изразява в усложняване на дейността и преодоляване на все по силното съпротивление на външния свят. Възрастния човек изработва съпротивителни умения за справяне със социалната среда, а детето не - затова то възприема околната среда като нещо чуждо съществуващо независимо от него. И постепенно в своите изследвания Пиаже поставя освен мисленето на детето и въздействието на заобикалящия свят.

Пиаже включва интелектуалните процеси като част от взаимодействието индивид среда и смята, че интелектуалната дейност е своеобразен начин за включване на околния свят в структурата на индивида. Външния свят става опознавателен за индивида а дейността извършвана от него е условие чрез което добиване на това значение.

Според Пиаже основните категории които използва интелекта да се адаптира към външния свят - пространство и време, причина и следствие, класификация и т.н. съответстват на определени аспекти от определена действителност. За да се опознае един обект динамично да се възпроизведе.

Парадокс в теорията на Пиаже - асоциацията я използва традиционния разбира между връзката образ и идея, в тази връзка участниците не се променят - възникването на един образ възниква и друг.

Пиаже открива, че дори задачи съставени от безмислени срички изследваното лице търси връзка между сричките /асоциация/.

Пиаже казва, че асоциацията често се представя като процес който протича в интелектуален план т.е. не е резултат от конкретна дейност и всъщност асоциацията е включване на нови елементи в психиката на индивида и тя не може да се изгражда чрез съзерцание а чрез активните действия на индивида.

Асоциацията се придобива само с усилията и опита на самия субект.

Пиаже използва понятието *асимиляция* обозначава преработката на утвърдили се схеми на практическа дейност мисловна сфера.

Акомодация - преустройство на начините на действие които индивида използва да се приспособи към средата.

Пиаже използва *уравновесяване* - общия закон за равновесие на живите системи осигуряващи тяхното съществуване. Състоянието на равновесие е различно от състоянието на покой защото равновесието е динамично и то предполага активност на индивида.

Адаптация - самия интелект - за него адаптацията е интелект - адаптацията се осъществява тогава когато организма се променя от въздействие на външни условия и това преобразуване предполага развитие а за него интелект и развитие са абсолютно свързани понятия.

Състояние на равновесие винаги се постига чрез усилия на индивида. Според Пиаже равновесието е равно на дейност.

Този постолат се свързва с биологичната теория за *хемистазата* - всички живи организми до човека се стремят към такова уравновесение, но интелектуалното развитие при човека по скоро предполага разрушаване на равновесието като елемент на развитието.

Пиаже приема, че понятието равновесие е недостатъчно при анализа на интелектуалното поведение. Пиаже използва генетичен подход при изучаване на интелекта, като се стреми да разкрие закономерността при формите на интелектуалните структури, назовал го е **структурен генетичен подход**.

Интелекта на високите нива св. развитие за него е специфична структура от взаимосвойствата и мисловни операции. Тези системи се подчиняват на определени закони. За да се изучи интелекта, трябва да се разкрият законите действащи при различни интелектуални структури.

Пиаже разглежда развитието на интелекта като развитие на познавателните структури. Познавателното преобразуване на тези структури пряко зависи от взаимодействието организъм среда следователно пряко зависи от възрастовото израстване.

Пиаже дефинира четири стадия в развитието на интелекта: 1. От раждането до година и половина – до речеви интелект (сензомоторен, практически интелект) ; 2. От 2 години до 7-8 години - детето все още не може да работи с категориите като форма, пространство, перспектива и т.н. не може да работи с абстрактни понятия. Невъзможно да отчита промените в количественото, логическите връзки, усложнени взаимоотношения със заобикалящите ги хора; 3. Стадии на конкретните операции /8 - 12г./ - конкретни интелектуални операции - категория пространство, време, перспектива, работи се с логически операции, детето е подготвено да работи с понятия, не с абсолютна абстрактност, но ги използва в конкретни операции; 4. Стадии на формално логическите операции , след 12 години - рефлексивен интелект. Човек осмисля своите отношения (себе си като индивид) като взаимодействие с други и средата. Използване на формално логичните операции е характеристика на човека интелект. Приема се, че истинското развитие на човека започва от този период.

Всеки стадий задължително се заражда в преход - е условие за следващия. Интелектуалното развитие върви успоредно с възрастовото, там всички стадии са взаимосвързани не може да се прескочи стадий.

Пиаже говори за три типа човешки интелект: 1. Практически - се проявява на нива първи стадии. При преминаване в следващия стадии, този тип остава да действа, но вече като подструктура, подчинява се на законите на по-сложно организиран вид мислене. Като накрая се достигне до формално логичното мислене.; 2. Операционален; 3. Репрезентативно мислене.

При възрастния човек всеки стадии от интелектуалното развитие съответства на определено ниво от йерархията на поведение.

Учението на Пиаже е крайно интересно със свойствата на интелекта с приспособителното (адаптирано) поведение. Но единствено адаптивното поведение не може да обясни сложната структура на интелектуалните процеси. Защото той е свойство и с творчество, с преустройство на средата и т.н.

ТЕОРИЯ ЗА ИНТЕЛИГЕНТНОСТТА

Интелигентност - пряко се свързва с успешния начин за преодоляване на възникнали трудности по пътя към желаната цел. Интелигентността позволява индивидуална и количествена гъвкавост и затова винаги е в основата на изборите, както прави човека. (основание на Питърсън - американски психолог, занимава се с изследване на интелигентността).

Първия научно построен анализ за интелигентността и експерименталния метод чрез групи задачи е отбелязан в книгата на Франсис Гаутън "Наследствената дарба" 1869г. Гаутън вярва, че разликата между отделните индивиди могат да се квалифицират по степен и специфика. Могат да се изследват чрез проявата в поведението на човека и резултатите от взаимодействието му със средата. Всички хора притежават дарби, което генетично е заложено различието им от другите и които се проявяват в техните постижения.

Интелигентността е обща характеристика, която влияе върху появата на дарбата, а не върху нейната структура.

Гаутън - висша класа в Англия, братовчед на Дарвин. Опитва се да съчетае убедеността на неговата класа в изключителността на човека с биологичните идеи на Дарвин. Стига до крайност твърди, че човешката дарба може да се измерва още преди да се изрази чрез постижения.

За разлика от дарбата, ролята на възприятие при развитие на интелигентността е изключително слаба. Интелигентността е функция на средата и наследствеността. Стига до изграждане на д-ние **евгеника** -човек - биологичен вид може да се подобри чрез системно прилагане на еволюционни закони. От евгениката тръгва **френологията**

Гаутън издига тезата, че едни хора са по-надарени от други следователно са по-пригодни за развитие и взаимодействие с околния свят. Поставя равенство между надареност и интелигентност, въпреки че в своите работи отрича това равенство.

Значимост на идеите: 1.Особеност на понятията дарба и интелигентност той подчертава, че интелигентността е по-общото от дарбата; 2.Чрез групи от задачи да се изследват различни при хората като се търси някаква обединяваща характеристика.

Всички изследвания след него съдържат тези две характеристики, за разликата от Т., човек е силно оспорван.

МЕТОДА НА БИНЕ СИМОН - изследване на съзнанието

От Министерството на здравеопазването - да разработят експериментална програма да изследва децата в училищата колко са способни да се справят със задачите. Слабите деца да се изпращат в специални училища.

1905г. Симон Бине публикуват първия си тест който става много популярен , претърпява няколко ревизии и сега се използва идеята заложен в него.

На изследваните лица се предлагат задачи изразяващи различни познавателни задачи в училищната програма. За всяка възраст се изработва определен набор, те доказва, че неговите тестове имат приложимост за децата на тази възраст.

Продължително изследване (няколко часа) вървят задачи с по-малка сложност към задачи с по-голяма сложност.

Всяко едно изследване на интелигентност с представяне на определен набор задачи носи и образователен характер. Детето решавайки теста натрупва знания.

Методите изследващи интелигентността трябва да бъдат два вида: 1.изследващи способности; 2.вземане на решения от задачи с различен тип.

Бине Симон казват, че се появява умствена възраст - среден резултат на деца на една и съща възраст на изследване с тези тестове.

Умствената възраст може да изпреварва и да отговаря на възрастта и определя степента на интелигентност на база на този тест.

Ако умствената възраст изпреварва хронологичната - висок коефициент на интелигентност, ако изостава - нисък коефициент на интелигентност и ако отговаря среден /нормален/ коефициент на интелигентност.

Според Бине Симон това определение е винаги относително, човек може да минава в различни нива относително константни са само крайните позиции - умствено изостанали и творчески личности. Идеята за умствената и хронологичната възраст е в основата за изграждане на единицата на интелигентност.

Умствена възраст

$IQ = \text{-----} \times 100$

Хронологична възраст

Тази формула е създадена от **Уилям Стърн** - 1914г. С тази формула се прави ревизия на теста на Бине Симон.

През 1939г. **Дейвид Уекслър** създава собствен тест, който може да се използва и за възрастни. Уекслър казва, че тестовете със словесни задачи не отразяват много точно на хора които родния език не е английския.

Уекслър създава две части на тестовете: 1. Вербална - общите знания на индивида - средата, социалния свят и осмисля вербалните различни понятия; 2. Невербална - графично чрез картинки.

Създава паралелен тест за деца в училищна възраст, споделя идеята, че интелигентността е структура с компоненти които се развиват с хронологичната възраст и съобразно образователното поведение на индивида. Освен общата интелигентност неговият тест изследва характеристиките на умствения процес и паметта.

През 1981г. е последната ревизия на Уекслър - използва се като образователен.

Теория за единната интелигентност - **Чарлс Спирмън** - за съществуване на две форми на интелигентност - обща и специфична, изразява се в индивидуалното поведение като способност за справяне със задачи от всякакъв тип. Спирмън казва, че изследваното лице показва високи резултати при теста на Бине Симон то задължително показва високи резултати при теста на Уекслър, защото общата интелигентност изразява индивидуалната стратегия за постигане на каквито и да е цели. Следва, че общата и специфична интелигентност е с определен тип проблеми които са пряко свързани с мотивационната сфера и целеполагане.

Според Спирмън модела на успешно развиващия се човек включва проявата на единната интелигентност. Теорията е известна в психологията но тя не е приложена в практиката.

Направлението което разглежда множествената интелигентност се представя от **Гилф**

ърнстоун

- изброява различни способности, които изграждат интелигентността

1.

Цифрови - решават различни аритметични задачи;

2.

Езикови - способности да се възпроизвеждат думи;

3.

Вербално разбиране - боравене със смисъла на думата;

4. Пространствени способности - да се възприемат обекти заемащи необичайни позиции в пространството;
5. Паметта - да запаметява информация;
6. Индуктивно разсъждение - да се осмислят общи принципи /закономерности;
7. Перспективна скорост - скорост с която се сравняват някакви зрителни модели.

За Търнстоун трябва да се изследват всички видове за да се даде характеристика на индивидуалната интелигентност.

Гилфорд твърди, че броя на индивидуални способности и знания може да бъде над 100 няма крайна граница - различията са предизвикани от спецификата на умствените операции като всеки индивидуално използва за приспособяване към средата. Умствената операция е посредника между подаваната към индивида социална или практическа информация или индивидуално поведение.

Информация следва умствена операция следва поведение

Информацията може да има различни съдържания (културни, индивидуални символи).

Типови умствени операции са съобразени с формално-логическите закони но те винаги съдържат оценъчното отношение на индивидуалното поведение - резултат, продукта на умствените операции.

Гилфорд създава модел на интелекта **кубичен модел** - изграден от постоянно преплитане на тези три компонента на формулата.

Множествената интелигентност съдържа всички специфични способности и умения и осъществява възможност за развиващо обучаващо поведение.

Анри Валон - Създател на Парижката школа в генетичната психология.

Психиката не може да се изучава сама по себе си а посредством връзки с обективната действителност (природна и социална среда).

Валон определя предмета на психологията в изследване на човека насочено към разкриване взаимодействията в различните форми в средата в която живее и дейността която извършва. За него човека като елемент на това взаимодействие - връзките в средата се представят чрез дейността насочена не само към приспособяване но и към образуване на среда.

Валон изследва дейността на индивида, анализира различните и форми - съотношението среда дейност, позволява действията да се определят като личностни актове (мотивационна сфера, циркулиране). Валон изучава индивида като винаги активен по отношение на средата, преработващ взаимодействието отвън, постоянно изменящ своята дейност и условията за извършване, и постоянно променящ сам себе си.

Център на изследванията на Валон е процеса **изменение и развитие на личността**.

Валон казва, че взаимодействието на индивида с предметната и социална среда има значение в онтогенезата.

Валон определя човека като особена система функционираща и развиваща по специфични закони, които определят характера върху въздействие на човека върху околната среда - Под влияние на външните условия, индивидуалното съзнание се преустройва, преработвайки външните условия в свой собствени компоненти. Според него външните и вътрешни условия на съзнанието са компоненти променящи съзнанието.

Дейността трябва да се разглежда като включваща се в системата като основополагащи

в индивида социални отношения.

Валон казва, че самата природа на детето предполага социалните условия за съществуване на и процеса на социалното обуславяне на детското съзнание има свои форми и нива. Поведението при детето носи своите специфични характеристики и винаги се свързва с овладяване и развитие на речта (кодове значението на думите) - изисква интелектуални способности които отличават човешкото дете от малкото животинче. Валон за да докаже, че социалния характер на съзнанието не се изчерпва с представите за абстрактното мислене а винаги е свързан с поведението, дейността на индивида. Обществото влияние върху формиране на съзнанието посредством на обектите от материална и духовна култура, затова развитието на детето има културно-историческа характеристика,- най елементарните действия на детето са социално обосновани. Първоначално детето общува с родителите, по късно то общува с различни социални групи и накрая стига до взаимодействие със социума.

Валон включва към от материална и духовна среда характерни за дадено общество с които детето взаимодейства и самия човек. Детето общува не само с други хора но се опознава и научава да общува със себе си. В тези сложни взаимодействия за детето възрастния играе роля на организатор на неговата дейност - посредник от въздействието на детето към социалната среда. За да може да изпълнява роля на организатор възрастния човек трябва да бъде опознат от детето. Детето започва да се учи на взаимодействие в социалната среда чрез общуване на познатите му възрастни. Според Валон детето което не се е научило да въздейства върху предметния свят знае да въздейства върху възрастния, друг човек - социално умение на общуване.

Валон описва три специфични средства чрез които детето може да въздейства върху възрастния - от една страна те разкриват особености като социално същество като живеещо с живеещо с постоянно взаимодействие с другите. Те позволяват на детето да се развива като индивид, като човек принадлежащ към конкретен етнос, конкретна социална група. Специфичната среда на въздействие - емоционална реакция на детето които се превръщат като средство за изразяващо хармония в средата като средство изграждащо другите.

Валон казва, че с изключителна лекота с които възникват емоционалните реакции при детето е доказателство, че неговата потребност е потребност от общуване на детето.

Психолозите от Парижката школа приемат преработка на емоционалните реакции като много важна форма на социално обоснована детска психика, чрез тази промяна на емоционални реакции детето се подготвя да овладее по сложните форми - предметна и речева в които преобладават интелектуалните характеристики. В предметната и речевата форми детето се отделя от социума и дори да му се противопоставя чрез приемането на различни роли.

Валон - отношенията които са възможни благодарение на емоциите усъвършенстват средствата използвани от детето, на тяхното изразяване и така се развиват специални начини, умения за социални взаимодействия.

Изследванията на психолозите от Парижката школа доказват, че именно емоционалните форми на общуване дете възрастен става основа за неговото развитие задължително включващо и взаимодействие с предметната и социалната среда и нейната преработка. Детето преработва средата осмисляйки чрез общуването индивидуалната или груповата значимост на средата.

Валон - отношенията на детето с възрастните в началото се развиват във външен план в социалното пространство, след което се осмислят стават вътрешно променливи и така регулират функциите на съзнанието. Още в три годишна възраст детето е способно да осмисля позицията на другите спрямо себе си. В игрите си то се опитва да изпълнява и двете роли - себе си и другия, и по този начин осмисля своите емоционални преживявания като фактор го ръководи в дейността. С увеличаване на възрастта детето усвоява ролята на единствен свидетел на своите емоции - прикриване на преживяването /емоцията. Неговата дейност на индивида се ръководи от мотива а не от емоциите.

Валон и неговите сътрудници представят индивидуалното развитие на съзнанието от прехода от един стадии към друг качествено нов. При всеки от качествен стадии психичната дейност се усложнява и в същото време дейността става по интегрирана. Център за тази интеграция всеки път е новообразуван комплекс от личностни качества, свойства придобиващи водещо значение за понататъшно развитие на личността. Прехода от един стадии към друг е не само стадии от количествени натрупвания - дейност която в предходния е второстепенна в този стадии става водеща. Прехода от стадии в стадии никога не е спокоен а винаги се изразява чрез криза. Психичното развитие представлява поредица от преходи към все по усложнена регулация на поведението - обяснява защо детето като преминава към по-сложни стадии като, че загубва установени механични операции.

Всяко ново ниво на регулация на поведението означава поява на нови мотиви, цели и нови начини на действия. Волан подчертава, че всеки стадии от развитието на индивида е свързан с налагането на определен тип дейност, като основа за развитието елементите на личността - водеща дейност и винаги изразява специфичен тип взаимодействие.

Той не отчита съзряването на организма но подчертава, че задължително за развитието на детското съзнание е общуването с възрастните. Експериментални програми да познават формите на общуване с възрастните - анализ на дейността на детето и чак тогава да се прави анализ на детското съзнание.

ФРОЙД - психоанализа

Фройдизъм и категорията мотивация

Роден през 1856г. в Моравия в семейство на дребен търговец. Фройд постъпва в медицински институт във Виена и докато е студент е активен сътрудник на физиолога Бюке директор на Виенския физиологичен институт.

Стремеж към краен детерминизъм - максимално прилагане на съхранение на енергията - Организма може да се представи енергетична система , функционална по специфични закони и възможна за обективно изследване чрез методите на физиката и химията.

През 1881г. Фройд защитава докторска дисертация по медицина но не гради академична кариера. Насочва се към практиката на лекар. Започва да се занимава с психиатрия и до края на живота си като, учен, умира 1939г.

Фройд работи като психиатър и се интересува от психология - за да обясни хистерията, психичното състояние и т.н.

През 1895г. издава първата си книга “Проект за научна психология” - говори за наложената реформа в психологията - търсене на количествени показатели за психологията, явления, психични процеси - изграждане на техния анализ чрез количествени понятия.

Целта на психологията е да се представят психичните процеси в количествено определяеми състояния на специфични материални частици. През 1895г. тази теория звучи революционно.

Проекта на Фройд е първия опит за общи теоретически огромния клиничен материал събран в неговата лекарска практика. Пред него възникват задачи които не могат да се изяснят чрез традиционните за онова време представи. Смятали са, че ако няма изменение на клетките видимо под микроскоп няма и болест. Приема се, че емоционалните състояния могат да влияят върху здравето на човека но те не се осмислят като болестно състояние. Фройд се сблъсква с реалното отразяване на много пациенти които не могат да се отстранят само с фармацевтични средства или въздействие върху нервната система.

Фройд се отделя от физиологията и търси контакти с един много интересен практикуващ лекар **Иосиф Браер** - за времето постига големи успехи в лечението на хистерията (истерия).

Браер прилага хипнозата като един от методите за психотерапия, затова е доста нетрадиционно . Функционални разстройства могат да се лекуват чрез внушение.

Психо-хипнозата е от английския хирург Д. Бред - като средство за обезболяване. Интуитивно го открива, начин за налагане на влияние на никога не го изследва.

Браер контактува с Бред и усвоява хипнозата - кара болния да разказва за предполагаеми събития които могат да бъдат причина за зараждане на болестни ситуации - разказа на събитието премахва симптома и го наблюдава - нарича го **катарзи**
с

За Браер е възможно преодоляване за трагични за индивида събития в хипнотичен сън и е възможно осмисляне на трагично събитие чрез катарзис, намалява се емоционалното състояние от трагичното събитие.

Браер и Фройд стигат до важни изводи: **1.** Емоционални състояния могат да бъдат изтласкани от съзнанието но в същото време влияят на индивида и да предадат на поведението патологичен характер; **2.** Източника на тези патологични изменения е неосъзнат от индивида;

3.

Лечебен ефект се постига чрез хипнотичен сън в които се освобождава от травмиращите емоции.

Фройд ги доразвива - когато някакви мисли или чувства станат неприемливи за индивида те не изчезват а се скриват в неосъзнаваната сфера на психичното, а във видимото поведение стават хистеричните симптоми. Ако се създаде възможност (мисли чувства) отново да се проявят в съзнанието в индивида настъпва облекчение или изчезват или намалява тяхната сила.

Присъстват основните компонента на психоанализата т.е. неосъзнатите импулси скрити за индивида чиято динамика видимо се проявява чрез разстройство на движенията, сетивните възприятия /говор/.

Фройд вече със засилен научен интерес заминава в Париж да се срещне с Шарко - френски психиатър - най силния лекар учен практик за онова време.

Шарко признава единствено органичните телесни причини за хистерията.

Шарко и Фройд доста спорят, в един от тях Шарко споменава, че някои странности в поведението на невротика могат да се обяснят с нереализация на сексуалния инстинкт. Фройд се разделя с Шарко - не намира подходящ анализ на клиничните си данни но много добре запомня идеята му за сексуалната нереализация като причина за невротично поведение. Период на лутания Фройд използва все още хипнозата и

електротерапия, после се отказва от хипнозата смята, че пациента не може да се излекува защото възприема чужди думи заповеди а не осмисля свои мисли и преживявания.

Фройд се подготвя за идеята за двете сфери на човешката психика - неосъзната и осъзната. Идеята за неосъзнатата не е на Фройд, но той говори за цялата сфера в човешката психика, която влияе за изграждането към околния свят и поведението.

През 1895г. Фройд издава първата си завършена книга написана с Браер "Изследване на хистерията", през 1900г. издава "Тълкуване на сънищата" - първата психоаналитична програма.

През 20-те години на 20век прави ревизия и създава **структура на личността**.

1895/1900г. - във възгледите на Фройд настъпват сериозни промени които неговите биографи обясняват с лични причини. Фройд се разделя с Браер - идеята на Фройд за сексуалното влечение и неговото не задоволяване за развитие на невротата Браер не е съгласен.

Умира бащата на Фройд, биографа Джонс определя като тежка криза - комплекс за подчиненост на бащата. Фройд е в тежка депресия усещайки се без почва без сигурност. Фройд помагаш на много хора трудно излиза от депресията. Пътя е ежедневно упорито осмисляне на собствените преживявания, мисли, сънища и от тука се обяснява срещи наложени от интроспективната психология и активно работи за налагане на психоанализата.

Обясненията на Фройд носят силен субективни характеристики които стават основни за психоанализата. Освен лични причини съществуват и социални. Времето в тежката криза преди първата световна война (икономическа) - съответно психиатрите и невролозите започват да се срещат с тежки невротични състояния - отказ от замената роля на възрастния стават неактивни. Психиатрите отчитат, че обясненията на болните са свързани с неясни ирационални причини.

Фройд - индивид и социална среда са противопоставящи се, че поведението на индивида зависи от неговите същностни психични сили а не от взаимодействието на други хора. За него човешкия интелект единствено е средство на маскиране на същностните психични сили а не отражение на реалността.

Фройд обяснява основния проблем в своето учение **МОТИВАЦИЯТА НА ЧОВЕШКОТО ПОВЕДЕНИЕ** - когато прилага психоза отчита при постхипнотично внушение заложените чувства определят неговото поведение, като много често остават скрити неосъзнати от индивида.

Фройд открива психична сфера в която се включват непостижимите за индивида мотиви на неговите постъпки, те са маскирани за съзнанието, но индигизират поведението.

Фройд формализира метода на свободните асоциации - основен терапевтичен метод за психоанализата. Фройд налага крайно изискване на разслабеност - състояние на покой на пациента.

Фройд започва същностна важно да следи хода на мислите на пациента с надеждата да разкрие проявата на подсъзнателното чрез отделните компоненти. Терапевта търси асоциациите и на какво съответстват в психичния свят на индивида а не в материалния.

Фройд казва, че мислите на човек притежават двойна относителност – не могат да не се съотнасят с материалната реалност но винаги се отнасят в психичната реалност която в една страна съответства на предметната среда но има свой собствени характеристики. Той търси в свободните асоциации проявите на личността а не на предметната среда.

Фройд отчита, че при много пациенти настъпва начално объркване преди свободното изграждане на свободните асоциации.. За него в този момент се проявяват скритите в подсъзнанието мисли, чувства и т.н. наранили в някакво предишно време пациента. Трябва да се изследва и този предходен момент.

Фройд отчита, че не всички събития от миналото се разкриват в съзнанието или в паметта причината е не в слаби психични процеси а в нежеланието на пациента да възстанови травмиращи събития, преживяване. Това нежелание е неосъзнато но е породено от обществената цензора. Фройд казва, че или в моментите на колебания или отказа на пациента да изгради асоциация трябва да се търсят подтиснатите влечения забранени от обществото.

Фройд се насочва към изследване на подтиснати влечения - проявяват се подсъзнателно в съзнанието под формата на сънища носят символен характер и анализа на символите в сънищата, позволяват подтиснатите неосъзнати влечения на мотивационно напрежение и затова съчетаването на различни образи в сънищата разрешава важни за индивида задачи, като механизма на този процес остава скрит за този човек. Тук е първата грешка на Фройд - правилно подчертава психичната детерминация но не достига до разкриване на самата психика и нейните механизми.

Фройд - психичния живот съдържа три нива неосъзнато, пред съзнателно и съзнателно. Основен мотив са инстинктите скрити в безсъзнателното, основен инстинкт е сексуалното либидо. Инстинктите са скрити защото са неприемливи за обществото и то налага забрани върху тях.

В пред съзнателното се изтласкват мисли, чувства които без напрежение могат да бъдат осъзнати.

Съзнанието не е пасивно отражение на реалността, не е пасивно отражение и на процесите протичащи в неосъзната сфера. То е винаги активно и затова е в постоянно противоречие антагонизъм е неосъзната сфера. Така се пораждат конфликти които изразяват основно сексуалното подтискане.

Тази схема Фройд използва за обяснение на клиничните случаи натрупани при невротичното изследване след това го принася в необичайни прояви сънища.

Фройд - либидото се стреми да преодолее цензурата на съзнанието търсейки обходни пътища и приема външно неутрални форми носещи втори символен план.

За Фройд шегата е проява на либидото - проява на сексуално влечение - забравяне на вещи също е сексуално влечение.

Обяснението Фройд търси в сферата на несъзнателното, която вече дефинира като сфера на функционално напрежение на инстинктите подтиска не изтласкани от съзнанието проявяващи се форми на симптом или символ. Разграждане на външните форми разграждат вътрешните напрежения на индивида и разграждане полето на напрежение.

През 1923г. Фройд издава книгата "Аз и то" - представя модел на личността, съдържа три компонента: **1.**Ид /Id/ - е най примитивен, съдържащ инстинктите, подчинява се на принципа на удоволствието; **2.**Его /Ego/ - намира се в двойствена позиция, да отговаря на изискванията на Ид - отчита собственост на външния свят неговите свойства и отношения носители на морала (нравствени категории) И тази част от личността която налага цензурата над влеченията и инстинктите. Ако Аз-а и Егото вземе решение или извърши действие спрямо изискванията на Ид но в противоречие с правилата на Супер Его /Super Ego/ (**3.**) той е изложен на наказание чрез чувство на вина. Докато Ид и Его са супер антагонисти и техните изисквания се сблъскват в Аз-а в него изникват конфликти пораждащи непоносимостта на индивида. Личността се спасява чрез защитни механизми - изтласкване, регресия, рационализация, сублимация.

Изтласкване - неконтролирано /непроизволно преминаване на чувства, мисли и т.н. от съзнателната сфера към несъзнателното - преминавайки имат сили за мотиви на действие създават тревожност или болестни симптоми.

Регулация - връщане към по елементарни форми на поведение или мислене.

Сублимация - сексуалната енергия на либидото се разрежда в социално променливи видими форми - творчество.

Фройд - дейността на съзнанието е жизнено важна за съхраняване на личността която

има собствени механизми за приспособяване към обективната реалност за решаване не само на предметни но и субективни задачи.

Фройд отъждествява личността със самосъзнанието - психологични способности.

Влияние на либидото при онтогенезата. За Фройд основните структури на личността се развиват до 5-6 години оформя се характер, поведение което се проявява във всички следващи периоди. Пет - Шест години - инфантилната сексуалност на детето са три фази: - орална, анална, фалическа - те позволяват детето да се осмисли като различно от другите но да се подготви за взаимодействие с тях. Между 6 г. и юношеската възраст е периода при който сексуалния импулс е в латентно състояние, а след юношеството сексуалния импулс е

Фройд - невротичното поведение или всички отклонения при възрастния човек са в следствие на проблеми на влечение получило забрана от детството и скрити в сферата на осъзнатото.

Фройд описва Едиповия комплекс - най тежките конфликти при детето привлечено от разнополовия родител и в същото време изпитва ненавист и страх от еднополовия родител. Фройд търсил като причина и този Едипов комплекс. Най необичайното Фройд пренася Едиповия комплекс върху устройството на обществото. Обществото се развива по законите на първобитната орда.

ЮНГ - Швейцарски психиатър.

Юнг споделя идеята на Фройд, дори е много активен участник в Международната психоаналитична асоциация - 1908г.

Той се запознава с психоаналитична идея използва я но е по известен с метода си за **сл** **овесни асоциации**

- най бърза реакция от лицето с дума отговор с подадена дума стимул.

Юнг не изследва значението на думата асоциация а изследва особеностите на реакцията. Забавянето на реакциите неразбирането на думата стимул или механичното и повторение оказва се за съществуване на емоционално напрежение , представи чисто изказване е нежелателно за пациента - те са причина за невротично поведение.

Във второто десетилетие Юнг се разграничава от Фройд, защото не приема постулата за сексуалното влечение като основна сила за поведението.

Юнг в своето учение говори за **аналитична психология**.

Юнг - под либидо да се разбира всяка потребност т.е. в сферата на неосъзнатото са скрити не само инстинкта но и социално обусловени преживявания, които са получили санкция. Те са много разнообразни според Юнг. Затова формите не са само хистерия, невроза, неврастения а присъстват при всяко индивидуално поведение противопоставящо се на социалните норми.

Един от центровете на аналитичната психология е учението **колективно несъзнателно** при съществуване на човешко общество се изграждат ар ти типове, характерни за различните етноси и раси и съдържащи елементите на неосъзнатото а на колективното.

Въпросът според Юнг - архитиповете са организатори на поведението и човешкия опит - сънища, фантазии, творчество, тъга, халюцинации и психични разстройства.

Създава типология на характера, която и до днес се използва в психологията: **1.**Интровертен

- насочен към себе си, той е склонен към самосъзерцание и самоизследване и среща проблеми с другите хора;

2.

Екстравертен

- насочен към другите и не е склонен към самосъзерцание.

АДЛЕР

Отхвърля сексуалността на Фройд. Негова е идеята за раждане на Неофройдизма.

Адлер отхвърля описаната от Фройд структура на личността и налага принцип за единство на личността - всички структури на личността са взаимни и единни - изследват индивида, търси информация за тези единни структури.

Адлер защитава ролята за социален фактор за развитие на личността а не на биологичния както е при Фройд.

Той нарича своята теория **индивидуална психология** и представя развитието на индивида като борба за неговото усъвършенстване. Човек изпитва чувство на непълноценност породено от несъвършенството на телесните органи. Индивида се стреми да преодолее това чувство или се стреми да получи надмощие над други хора или реализира творческите възможности.

Адлер има две движещи сили за психическото развитие, *компенсация и свръхкомпенсация* - тя е обособена ярка форма на борбата за чувството за непълноценност чиито продукт е творчеството на хората, а невротичното състояние се заражда в случаи когато индивида стремейки се да се наложи над други иска да предизвика симпатия към себе си на всяка цена.

Адлер и Фройд приемат, че човешкия характер се формира през първите пет години и тогава детето развива свои стил на поведение които предопределя и мислите и действията през следващи периоди.

Адлер казва, че индивида трябва да се разглежда винаги неговото взаимодействие с обществото но никога не достига до същността идея за социално историческа природа

на личността то е само научно не е изследвана от него.

Дефинира личността като продукт на индивидуалното творчество, творчество стимулирано от чувството за непълноценност, чувство за незащитеност от враждебния свят и стремежа да се утвърди чрез превъзходство други форми т.е. индивидуалната психична противопоставяне - индивид социум.

НЕОФРОЙДИЗЪМ

Карен Хорни и Ерих Форм - и двамата започват работа в Германия.

Хорни през 20-те години е практикуващ психоаналитик в Берлин. Интересува се от Марксистката теория но не я споделя.

В началото на 30-те години група европейски психоаналитици и Хорни заминават за Америка - работят като практикуващи лекари в своята практика отчитат нова симптоматика в невротичното поведение - страх от реалността, отхвърляне позициите на възрастния и мисли за самоубийство.

Немските психоаналитици публично изказват мнение, че причините за невротизма се обяснява с инфантилната сексуалност в детството. За Германия налагане на Фашизма за Американците - икономическата криза.

Карен Хорни - причините за невротизма се коренят в социалния а не в биологичния - гради критика в учението на Фройд и развива този постолат - за да се анализира невротизма се изследва социалното обкръжение на пациента. Именно това обкръжение изгражда поведение определяно като невротично.

За Хорни един тип поведение може да е нормално в един тип култури а в друг като болестно състояние.

Развива се по късно в **етнопсихологията**.

Хорни описва поведението на невротика - ригидност на реакциите - неумение бързо да се приспособява към новите условия, за невротика е характерно разрыв между потенциални възможности и реални постижения. Причини за това не е Едиповия комплекс а тревожността, се заражда от детска възраст когато детето се оценява (себе си) като изолирано безпомощно по отношение на враждебен заобикалящ свят. Ако детето не усеща подкрепата на родителите тревожността се задълбочава и става невротично състояние при възрастния. То може да се елиминира само от родителите като видимо изказват подкрепата към детето изказвало любов. Активна защита чрез положително поведение.

Хорни - индигизиращите сили на поведението не са сексуалните импулси а потребността от лична безопасност и стремеж от освобождаване от страха.

Хорни казва, че описаните от Фройд сексуални отклонения са следствия от невротата а не от причините за нея.

Хорни написва няколко книги - развива своите идеи за невротика. През 1937г. публикува "Невротичната личност на нашето време", 1945г.- "Нашите конфликти", 1950г. - "Невротите и развитието на човека".

Постепенно излага теорията на социалния фактор причина за невротичното поведение - няколко типа поведение - стремеж за защита във възникналото в индивида силно напрежение:

1. Поведение насочено към хората - изгражда крайно услужливата личност стремяща се да получи любовта на другите или да отговори на изискванията на другите - подтиска се индивидуалността. За Хорни изказва на околните са разнообразни и не може да се угоди на всички - тревожността се поражда от стремежа да се изпълнят всички разнообразни задачи; **2.** Поведение насочено към себе си (отдалечаване от хората) - Стремеж от отдалечаване от социалната общност - самотна личност. За Хорни човек

избира такова поведение страхувайки се от санкция от другите;

3.

Поведение насочено против хората - предполагащ краен стремеж към престиж и власт - основните ценности са готови да ги постигнат на всяка цена.

За Хорни всяко едно поведение от описаните не е адекватно, социалната среда засилва тревожността и поражда все нови и нови вътрешни конфликти и така невротика поставя себе си в омагьосан кръг - избира тип поведение и в същото време поведението засилва напрежението. Търсейки спасение невротика се насочва към себе си - Хорни го нарича **идеализиране АЗ**.

Хорни казва, че изграждане на идеализирано АЗ дава успокоение на невротика за кратко време - маскира напрежението но социума са готови да се борят с представата за себе си.

Хорни - причините за неврозите се намират във взаимоотношенията с другите хора а не в никакви генетично заложи конструкции. Следователно прогнозата за лечение на невротика е по реалистична от тази която дава Фройд.

Хорни сама определя себе си като Неофройдист по няколко причини: 1.Приема постулата на Фройд за индивида живеещ спрямо него враждебен свят. Детето което е безпомощно без подкрепата на родителите спрямо света и затова живее в страх от света; 2.Хорни приема идеята за неосъзнатите мотиви за поведение.

Хорни признава теорията за **защитни механизми на личността**, развива я в нормалното поведение, човек развива тези механизми.

Близостта на Хорни с Фройд е в психоаналитичните процедури които използва в практиката си.

Критика към Хорни - представя сложното социално взаимодействие само междуличностното общуване - това е опростяване към социума.

ЕРИХ ФРОМ - през 1933г. емигрира от Германия в Америка. В германия практикува като психоаналитик. В Америка постъпва в Чикагския университет и развива силна школа.

Фром казва, че биологичните потребности са общи за всички живи същества но това което разграничава човека от животните и разликите между самите хора са социалните потребности - drive.

Ерих Фром - най прекрасните и безобразни човешки склонности или характеристики на човешката природа са социален процес изграждащ човешкия индивид.

Ерих Фром - характерна за живота на човека е **ДИХОТОМИЯ НА СЪЩЕСТВУВАНЕТО** /екксиална/ - притежава много потенциални възможности но не е в състояние да ги реализира в границите на човешкия живот. Човек е винаги част от обществото но никога не може да постигне пълна хармония с него защото е отделна индивидуалност - анализ личността да се отчита тези противоречия.

Ерих Фром разглежда всеки исторически период в развитието на човечеството - в първобитното общество човек се защитава с групата с клана защитава се чрез изграждане на магически ритуали, митове. Периода на средновековието - солидарност на индивида с обществото даже и на социална безопасност - всеки индивид знае точно своето място в социалната система и не изпитва самота не се усеща отхвърлен от другите. Малко екстравагантно Ерих Фром обявява ренесанса реформацията - период разрушаващ стабилността на средновековието - човек придобива лична свобода но загубва социалната безопасност, силно се засилва зависимостта му от другите. И индивида разработва защитни механизми на бягство от свободата: 1.Садизма - стремеж към получаване на неограничена власт над другите без подбор на средствата; 2.Мазохизма - бягство от свободата чрез подчиняване на другите, отричане на своята същност; 3.Деструктивизъм - разрушавам света за да не разруши света мен; 4.Конформизъм - стремеж към пълно съгласие със социалните норми (безопасност - група норми и правила).

Той представя индивидуалното развитие не като притежаващо социално-историческа характеристика а като продукт на насочване към агресия подчинение.

Ерих Фром разглежда личността - нито един от нейните компоненти не е вроден, всичките компоненти са следствие от включване на индивида в социалната среда. Личността може да се гради от желанията изискванията на определени социални групи.

Ерих Фром - мотивацията на поведението винаги е скрита неосъзната от индивида - личен контрол върху нея не може да се постигне.

Идея - изграждане на ново общество на творчески развиващи се личности които винаги да спазват социалната и лична безопасност.

ЕТНОПСИХОЛОГИЧЕСКО НАПРАВЛЕНИЕ

Близко до Фройдизма - опитва чрез термините на психоанализата да представи да представя културно-историческите нрави на народите.

Кандинер - Американски психолог, етнолог - личността винаги се формира от културата на народа към която принадлежи.

Естествената предметна среда в която съществува индивида има и духовна среда включваща митовете, легендите, ритуалите, традициите. Под въздействието на духовната среда се изгражда към личността на всеки един индивид. Културните модели достигат до индивида чрез възпитанието и образованието в детството, без тях не е възможна изграждането на самата личност.

Кандинер многопланова - различни нива биологични потребности, следователно нивото на основната структура на личността под влияние на културата нивото на индивидуалността. На нивото на индивида поведението се мотивира несъзнателно за конкретния индивид от подтиснатите влечения и стремежи които имат обща характеристика на всички представители на един етнос. Преди да бъдат изтласкани в несъзнателната сфера - присъстваме в нивото на биологичните или основната

структура - изтласкани са от съзнанието индивидуалната цензора.

Маргарет Мит, Руд Бенедикт

Етнопсихология - използва термините на психоанализата, отрича инфантилната сексуалност в детството, но преработва този постулат - в детството всеки индивид чрез образованието и възпитанието се усвояват ценностни модели, които по късно определят поведението на възрастния човек. Това са културни модели за цяла група, всички представители на етноса проявяват еднакви черти на поведение.

Анализират около 20 етноса - натрупват много емпиричен материал - силно повлияни от Фройдиската теория не могат да направят анализ.

ДИСТАНЦИАЛНА /ХУМАНИТИЧНА ПСИХОЛОГИЯ

Това направление в психологията е свързано с философията - Хайдлер, Яспес

Екзистенцията се развива между двете световни войни, характерни с интелектуална криза - хората не виждат прогрес /развитие на обществото - изказват недоверие към силата на човешкия разум. Обяснение на човешката личност като продукт на екзистенцията върху въздействието на реални мистични сили.

Хуманистичната психология - 50-те години на 20 век като приема постулата на екзистенциалната философия но обяснява интелектуалната криза с научно техническата революция.

Основни автори Раджарс, Робър Мейн, Маслоу, Олпорт.

Екзистенциална психология

Представителите на хуманистичната психология се обявяват срещу всички направления в психологията, които разглеждат като структура а не като цялостност, единство. Те провъзгласяват идеята за цялостната човешка личност и тази уникалност се изразява чрез индивидуалния опит и заобикалящия свят и само активизация.

Маслоу - класификация на потребностите употребява потребителя за **самоактолизиция**.

Задоволява тази потребност тогава когато извършва дейността за която е подготвен но идеята която му носи емоционално и морално удовлетворение.

Участието или неучастието в социалната дейност е право на личен избор. Налагат понятието **персона** с което обозначават уникалната цялостна личност, осъществяваща своя цялостен избор. Чрез персона налагат задължителна характеристика на индивидуалната дейност.

Материалния свят - субекта и предметния свят често са разединени чрез оценката на субекта чрез заплашителния разрушаващ външен свят. Идеята екзистенциалните психолози се различава от идеята за постоянно враждебния свят защото екзистенциалните психолози се обуславят на постоянното постижение в науката и техниката която разрушава материалния среда.

Индивида се съпротивлява на тези съществуващи в средата процеси чрез своята уникалност и цялостност. Уникалността се постига както казва Роджър при непрекъснато фокусиране върху феноменалния свят. По късно използва във философията а в психологията се използва да обозначи духовната сфера. Голяма част от представителите на хуманистичната психология са психотерапевти с активна практика, те се сблъскват с тревожността - чувство на безнадежност загуба за идеята с личен смисъл., чрез термините на Фройдизъм и Бихейвиоризъм. Те не могат да обяснят натрупания клиничен материал или да помогнат на нуждаещите се. Насочват се към активиране на същностни човешки сили, според тях те създават феноменалния свят и към подпомагане на нуждаещия се индивид сам да потърси разрешаване на проблема.

Роджърс многократно подчертава, че за успешния психотерапевт понятието пациент е неприемливо, затова предлага активната роля на психотерапевта за решаване на проблема. Той нарича своята теория **терапия центрирана към клиента**.

Роджърс казва, че за да помогне на нуждаещия се защото има право на избор да потърси помощ или не психотерапевта трябва да изгради в себе си безусловно положително поведение към другия. В такава топла атмосфера психотерапевта ще може да разбере какво точно преживява неговия клиент и ще организира себе си за да подкрепи клиента в неговите усилия да открие правилните решения. Клиента от своя страна ще реинтегрира своята личност само когато усеща емоционалното реинтегриране на психотерапевта.

Роджерс - нуждаещия не е пациента които да е подлаган на терапевтични манипулации а клиента които търси разрешаване на личен проблем чрез характеризирани на сили.

За него психотерапевта никога не бива да налага свои модели за разрешаване на проблеми а да предизвика клиента да поеме отговорност за своите решения и действия.

Роджерс изисква винаги психотерапевта да предизвика активизиране на стремежа към промяна към клиента.

Идеите му стават популярни през 60 - 70 години до 80 години не само сред психо-коректорите но и сред хора чиито професии изискват активни социални контакти.

Обобщение на Роджерс - при тази терапия е възможен само с отчитането на няколко задължителни условия: 1.Задължения на клиента към заобикалящия го свят - нормите с които оценява света и ценностите които приема като присъщи; 2.Отчитане на реално преживените чувства а не само действията на истинските влечения; 3.Да се разкриват конструктивните начала на клиента - не просто да се отчита желанието да се избави от напрежението а да се предизвика клиента към преработка на социалните взаимоотношения и към средата, което довежда до развитие на личността.

Развивайки идеята за феноменалния свят психолозите - човека постига най пълно личностно развитие когато усвоява нагласи характерни за специфичен вид религия, това е **дзенгодизма** и някои от направленията в индийската религия - индивида да се освободи от всички желания (телесни, материални) за да се насочи единствено към познание на абсолютния феноменален свят и разкриване смисъла на живота - личността ще се спаси от своите страхове породени от реалния свят и ще постигне само актуализация.